

Economisch-Statistische Berichten

Zelfbediening

★

J. Hasper
Rijnmond

★

Prof. Dr. J. Kymmell
De ontwikkeling van de E.E.G.
(Eerste kwartaal 1959)

★

Dr. J. Bosch
Automatie

★

Drs. J. Amelung
Sigaretten, shag en de fiscus

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2185

WOENSDAG 27 MEI 1959

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Open bewaring van effecten

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

EERSTE NEDERLANDSCHE

- PENSIOEN REGELINGEN.
- RISICO - HERVERZEKERING
VAN PENSIOENFONDSEN

HOOFDKANTOOR
JOHAN DE WITTLAAN 50
's-GRAVENHAGE
TEL. 01700-51.43.51
POSTADRES: POSTBUS 5

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

*verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het*

*kiezen van beleggingen
sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Zelfbediening

In het begin van dit jaar, ruim tien jaren nadat de eerste zelfbedieningswinkel op levensmiddelengebied werd geopend, telde ons land ruim 1.000 van dergelijke winkels, een aantal dat nog geen 5 pCt. uitmaakt van het totaal aantal levensmiddelenbedrijven. Het bedrijfseconomisch onderzoek hier te lande heeft zich ook met deze distributietechniek bezig gehouden. Zo heeft het Economisch Instituut voor de Middenstand in 1957 een rapport gepubliceerd, waarin de uitkomsten zijn neergelegd van een onderzoek dat het E.I.M. in samenwerking met de vereniging van zelfbedieningsbedrijven heeft uitgevoerd ¹⁾.

De resultaten van het vergelijkend onderzoek tussen zelfbedienings- en bedieningsbedrijven brengen, wat de kostenstructuur van beide distributietechnieken betreft, markante verschillen naar voren. Uit nevenstaande tabel waarin van deze kostenstructuur een gecompriëerd beeld wordt gegeven, blijkt allereerst, dat het loon in de zelfbedieningszaken een aanzienlijk geringer deel van de kostprijs uitmaakt. Dit verschijnsel vloeit niet in de eerste plaats voort uit een kleiner aantal arbeidskrachten, maar veeleer uit het verschil in loonhoogte, als gevolg van de lagere eisen welke in de zelfbedieningswinkels aan het personeel kunnen worden gesteld.

Voorts zijn de kosten voor huisvesting, afschrijving en rente in het zelfbedieningsbedrijf hoger, hetgeen uiteraard samenhangt met de relatief grotere bedragen welke aan de inrichting ten koste worden gelegd en aan de grotere betekenis die aan de plaats van vestiging moet worden toegekend. Liggen, in verband met het geringe aandeel van de uitbreng in de omzet, de vervoerskosten bij de zelfbedieningszaken lager dan bij de bedieningswinkels, de verpakingskosten blijken daarentegen hoger te liggen, hetgeen moet worden toegeschreven aan de hogere eisen die het zelfbedieningsbedrijf in dezen stelt.

Ten slotte speelt de reclame in het zelfbedieningsbedrijf een grotere rol. Dit in het bijzonder wijst er reeds op, dat beide distributietechnieken niet alleen verschillen op het

¹⁾ „Bedrijfsvergelijkend onderzoek in een aantal zelfbedieningsbedrijven in levensmiddelen”; van dit rapport verscheen kortgeleden onder de titel „Zelfbediening in cijfers” een populaire samenvatting ten behoeve van het bedrijfsleven.

stuk van winkelinrichting, maar dat ook de instelling van de ondernemer in het zelfbedieningsbedrijf een andere moet zijn dan die van de kruidenier in het gemiddelde bedieningsbedrijf. Met name is door het meer onpersoonlijke karakter van de zelfbediening de traditionele band tussen kruidenier en klant in hoge mate doorgesneden. Het is niet meer zo zeer de persoonlijkheid van de ondernemer dan wel de meer objectieve, werfkracht van zijn zaak, die de grondslag moet vormen voor de rentabiliteit van zijn onderneming. Het ligt dan ook voor de hand, dat men — zoals een deskundige het kortgeleden uitdrukte — het spel van de zelfbediening moet leren spelen.

Dat de toepassing van de zelfbediening ondanks deze kenmerken toch geen prerogatief is van het grootbedrijf, moge blijken uit het feit dat van de zelfbedieningszaken rond 2/3 eigendom is van zelfstandige middenstandsondernemers, terwijl de overige deel uitmaken van grootwinkelbedrijven en — zij het in zeer beperkte mate — coöperaties.

Tot slot nog dit. De kostenstructuur spitst zich, naar mate de omzetten van de bedrijven groter worden, toe in de richting van die der zelfbedieningswinkels. Dit betekent dat de zelfstandige kruidenier steeds verder weg komt te staan van de traditionele verhouding tussen leverancier en klant. Uit het succes dat de zelfbediening ook bij de zelfstandige kruideniers heeft behaald blijkt echter, dat ook deze kans hebben gezien zich aan de zich wijzigende omstandigheden aan te passen. Het was overigens een zelfstandige middenstander, die de eerste zelfbedieningszaak voor levensmiddelen hier te lande opende.

Anderzijds moet echter worden geconstateerd, dat de levensmiddelenbedrijven die niet, althans niet volledig, tot het zelfbedieningssysteem overgaan, de strijd met de zelfbedieningsbedrijven zeer goed kunnen volhouden. Het bedieningsbedrijf handhaaft zich waarschijnlijk vooral daar, waar aan de band tussen leverancier en klant meer waarde wordt gehecht dan in onze moderne winkelcentra welal het geval is. Op deze wijze wordt tevens tegemoet gekomen aan de uiteenlopende gaardheid van de ondernemers, die in de levensmiddelenbranche hun bestaan vinden.

Wassenaar.

Drs. P. H. J. F. Th. SCHNELLEN.

Kostenstructuur a)		
(in pCt. van de totale kosten)		
	kleine zelfbed. bedrijven	grote bedieningsbedrijven
lonen	49,6	63,0
huisvesting	13,9	9,0
verpakking	6,2	3,5
vervoer	1,6	4,3
reclame	9,1	4,7
afschrijving en rente	16,6	12,4
overige kosten	3,0	3,1
	100	100

a) Kleine zelfbedienings- en grote bedieningswinkels; in beide gevallen bedraagt de gemiddelde omzet ca. f. 225.000.

INHOUD

	Blz.
Zelfbediening, door Drs. P. H. J. F. Th. Schnellen	415
Rijnmond, door J. Hasper	416
De ontwikkeling van de E.E.G.; eerste kwartaal 1959, door Prof. Dr. J. Kymmell	419
Automatie, door Dr. J. Bosch	423
Sigaretten, shag en fiscus, door Drs. J. Amelung	425

Boekbesprekingen:

	Blz.
Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock: Classics in the theory of public finance, bespr. door H. J. Hofstra	427
Jan Tinbergen: The design of development, bespr. door Prof. Dr. E. de Vries	428
Mededelingen voor economisten	429
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	429

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema;
 Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct-Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
 COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIE: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
 J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

In dit artikel wordt een beschouwing gegeven over het verband van Rijnmond met Bótlek en Euro-poort. Schrijver wijst er op dat de tegenwoordige tijd noopt tot het nemen van maatregelen, die het historische beloop van gemeentegrenzen niet onaangetaast kunnen laten. Zo wil Rotterdam deels beperkte grensverleggingen ter wille van het havenbelang, deels — en dit om verdergaande grenscorrecties te voorkomen — samenwerking in een nieuw, groot verband. Men kan en mag n.l. naar schrijver meent de havenbelangen niet afhankelijk stellen van het beleid van gemeenteraden, die dat beleid nog nooit hebben gevoerd en die zich ook niet kunnen binden om geen eigen beleid, maar dat van Rotterdam te zullen voeren. Alle centra van agglomeraties in ons land verkeren in een noodtoestand. De noodzakelijke hervorming zal volgens schrijver niet alleen betrekking moeten hebben op het ontdooien van gemeentegrenzen, maar er ook op gericht moeten zijn, dat vormen van samenwerking binnen redelijke termijn tot stand komen, kortom, dat de agglomeratie als nieuwe levensseenheid erkenning zal krijgen.

Rijnmond

De agglomeratie.

Met kalme kracht, met zelfbewuste zekerheid breidt de stad zich uit. De bevolking neemt toe, de oude stad barst buiten de eeuwen-oude grenzen, de stad gaat op stap, op lange palen komen hele huizenblokken opzetten, zij voeren in hun midden scholen en dienstgebouwen en aan de rand reukverspreidende industrieën. Voor alles uit gaan moderne werktuigen om oude grond te egaliseren tot nieuwe terreinen, water toe te laten of te dempen. Met negatie van het historisch gegroeide, passen deskundigen hun rationele theorieën toe. De moderne uitdijende stad eist kanalen, sporen, wegen, leidingen en dat alles volgens de kortste verbindingen. Zij ontziet niets.

De stedelingen staan nog niet zóver van de natuur, dat zij niet beseffen hoe zwaar het voor de bevolking van het platteland moet zijn om hun bestaan aldus bedreigd te zien. En zij denken — te goeder trouw —, dat de buitenbevolking, die bezwaar maakt tegen fabrieken, het in ieder geval wel goed zal vinden als de stad de omstreken van het dorp in beslag komt nemen als recreatiegebied. Dat betekent echter, dat de rust, die het dorp aantrekkelijk maakt, verloren gaat, vooral de zondagsrust. Dit laatste beseffen de stedelingen gewoonlijk niet als zij met schallende stemmen op brommers en knallers "van de stilte" gaan genieten.

Lange tijd is de bevolking van het platteland statisch gebleven; het dorp loosde de overbevolking naar de stad. De stad gaf haar werk en bood de nieuwkomers levensvoorwaarden en grotere vrijheden dan in het dorp.

Naarmate de gezondheidstoestand in de stad beter wordt, de levenseisen met betrekking tot het wonen stijgen en de behoefte aan actieve en passieve recreatie toeneemt, barst de stad uit haar voegen en ontstaat een agglomeratie, die kernen kent en grenzen negeert. Dit alles gaat geleidelijk in zijn werk. Het wachten is op het ogenblik, dat men zich de nieuwe toestand bewust wordt. Komt men tot erkenning van een intergemeentelijk contact, dan is het allang reëel aanwezig.

Die erkenning wordt niet gemakkelijk uitgesproken. Immers, daarmee wordt de afwerende houding van de kleinere gemeenschap prijs gegeven. Erkenning van een-

heid, besef van saamhorigheid en van gemeenschappelijkheid veronderstellen een geven en nemen en dus iets prijs geven van eigen onafhankelijkheid. Men kan gemakkelijk redenen vinden om contacten niet tot stand te brengen, daar de belangen zelden parallel lopen. Maar toch — als de op elkander aangewezen gemeenten het gemeenschappelijke belang niet als zodanig erkennen, doen zij de gemeenschap, die zij dienen, tekort. Of nu annexatie plaats vindt of niet: door de uitbreiding van de bevolking nemen allerlei behoeften kwalitatief en kwantitatief toe; er zit iets onafwendbaars in deze ontwikkeling. De kernstad ontdekt dat het eerst. Grote gemeenten ontmoeten nu eenmaal — grens of geen grens — een toenemend verkeer, dat ruimte op straten eist en op oevervoorzieningen aandringt; die steden zijn verplicht cultuur te bevorderen en het verlangen naar openlucht recreatie zoveel als mogelijk is te bevredigen. Omdat zij „duur" moeten leven, ontvangen zij nu reeds onder de bestaande verhoudingen een groter aandeel dan elk van de omringende gemeenten uit de opbrengst van de massa der belastingen per inwoner. Het is aan de hand van bestaande cijfers te berekenen, dat een centrumgemeente na annexatie f. 8 à f. 10 mln. meer zou ontvangen dan de som, welke aan de totaliteit van de betrokken gemeenten wordt uitgekeerd. Feitelijk zou de agglomeratie, althans ten dele, over dit verschil moeten kunnen beschikken. Thans is het zo, dat de streek door het niet erkennen van het aparte agglomeratiebelang zelf oorzaak kan zijn van het achterblijven van voorzieningen, die men naar algemeen inzicht eigenlijk zou moeten treffen.

Verouderde grenzen.

Omdat boven dit artikel *Rijnmond* staat denkt men natuurlijk aan het expanderende Rotterdam, maar het verschijnsel, dat de ontwikkeling van onze economie tot bijzondere vormen van samenwerking en tot grensherzieningen dwingt, is algemeen. Uit de laatste tijd dateert een figuur als die van het Havenschap Delfzijl, waarin Rijk, provincie en gemeente samengaan. Men hoort van contacten, die Amsterdam met omliggende gemeenten poogt te leggen. Er is het wetsontwerp-IJmond, dat in de Tweede Kamer

algemeen ongunstig is beoordeeld en waarmede men in een situatie is gekomen, waarin men zich kan afvragen, of er ten slotte nog wel iets anders op zal zitten dan samenvoeging van de gemeenten Velsen, Beverwijk en en Heemskerk. Men heeft de problematiek van de Haagse agglomeratie: de keuze van de Regering ten gunste van "Wilsveen" als satellietstad en nieuwe gemeente en de voorkeur van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland voor het plan-Reyens. De vraagstukken rond de Nieuwe Waterweg zijn zeker al sinds 1956 in discussie. Grenswijzigingen van Dordrecht, Dubbeldam en Sliedrecht zijn in de Staten-Generaal reeds ter sprake. Verder kent men het probleem van het Scheldegebied: men weet iets van plannen betreffende het Sloe en van plannen voor een zeehaven bij Bergen op Zoom, waarvoor niet alleen Noord-Brabant maar ook België en met name Antwerpen belangstelling tonen. Er zijn grenswijzigingen om Alkmaar en Gouda in overweging. Er is een wetsontwerp betreffende gemeentelijke herindeling van westelijk Voorne. En enkele jaren geleden hadden wij de vrij aanzienlijke gebiedsuitbreiding van de gemeente Utrecht. Het verschijnsel van ontduoende gemeentegrenzen is niet specifiek Rottersdams, het is algemeen.

Dat de tegenwoordige tijd noopt tot het nemen van maatregelen, die het historische beloop van gemeentegrenzen niet onaangetaast kunnen laten, is dus wel in confesso. Men heeft de huidige ontwikkeling trouwens in bestuurskringen reeds lang zien aankomen. Betrekkelijk vlug na de oorlog, reeds in 1947, verscheen het rapport van de commissie-Koelma, dat uitging van districtsforming, een denkbeeld, dat toen niet realiseerbaar werd geacht. In 1950 meende men de oplossing te hebben omschreven in de Wet gemeenschappelijke regelingen, waarbij de publiekrechtelijke voorzieningen o.a. in intergemeentelijk verband op de voorgrond kwamen.

Hoewel op grond van deze wet verscheidene regelingen tot stand kwamen, voldoet de wet in de praktijk eigenlijk niet. De praktijk eist wat anders: onmisbaar blijven de overeenkomsten op privaatrechtelijke basis, zoals die tot levering van gas, water, elektriciteit; of naamloze vennootschappen dan wel stichtingen, die bij eenvoudig raadsbesluit in het leven kunnen worden geroepen. Die vormen zijn soms gekozen om het voorbereidende werk te doen voor de samenstelling van later komende gemeenschappelijke regelingen; zo bijv. die van 1948 betreffende het recreatiecentrum Kruiningen Gors, een hoofdzakelijk voor Rotterdamse ingezetenen fungerend openbaar lichaam, als enclave in de gemeente Oostvoorne. Er is in de praktijk overigens een duidelijke afkeer van de Wet gemeenschappelijke regelingen, met name bij de grote steden, omdat het voor die steden veelal gaat om een complex van vraagstukken, waarbij de belangen van een serie buitengemeenten betrokken zijn. Deze belangen kunnen telkens anders liggen, waardoor het voeren van bestuur in een gemeenschappelijk orgaan onmogelijk kan worden gemaakt.

In sommige gevallen zullen gemeenschappelijke gemeenschapsbelangen zelfs niet efficiënter kunnen worden geschaad dan door toepassing van de Wet gemeenschappelijke regelingen. Na 1950 heeft de commissie-De Quay, die zou adviseren nopens de bestuursvorm van de grote gemeenten, rapport uitgebracht, doch ook hier is het ware niet gevonden. Vervolgens heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten van de Minister van Binnenlandse Zaken een verzoek gekregen tot wijziging van de Gemeentewet

en ad interim haar oordeel te kennen te geven omtrent wettelijke maatregelen, die de procedure betreffende de wijziging van gemeentegrenzen zal vergemakkelijken. Het zou niet verwonderen als deze commissie tot de conclusie zal komen, dat een algemene wet de voorschriften met zoveel waarborgen zou moeten omringen, dat zij haar doel niet kan bereiken. Voor gevallen als Delfzijl, Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam, Vlissingen, zal de oplossing in incidentele wettelijke regelingen moeten worden gevonden.

Wetsontwerp Prins-Simons.

Men weet, dat Rotterdam met zulk een regeling bezig is. Het overleg dienaangaande is reeds jaren aan de gang. Rotterdam acht de Wet gemeenschappelijke regelingen niet op het geval van het gebied van de Nieuwe Waterweg van toepassing, evenmin als de Regering bij haar voorstellen betreffende IJmond, de Noord-Oost Polder, Delfzijl en andere van de Wet gemeenschappelijke regelingen gebruik heeft gemaakt.

Rotterdam wil deels beperkte grensverleggingen terwille van het havenbelang, deels — en dit om verdergaande grenscorrecties te voorkomen — samenwerking in een nieuw groot verband. Het heeft de hoogleraren Prins en Simons gevraagd een proeve van een wetsontwerp op te stellen, dat aan het vraagstuk een oplossing zal geven. Hun voorstel gaat in de richting van het rapport van de commissie-Koelma. Het ontwerp wil een nieuw orgaan instellen, dat bepaalde en met name te noemen belangen als — naar verkiezing — inter, super, infra, ultra, of "boven" gemeentelijk erkent, doch de uitvoering zoveel mogelijk aan de gemeenten, dus lokaal-gemeentelijk laat. Elke gemeente blijft dus in principe bevoegd te werken op een eigen terrein. Alleen: taken, die niet bij de grenzen ophouden, worden in beginsel super-gemeentelijk behandeld.

Het grondgebied van Rijnmond zou omvatten de gemeenten Barendrecht, Capelle a/d IJssel, Geervliet, Heenvliet, Krimpen a/d IJssel, Maasland, Maassluis, Poortugaal, Rhoon, Ridderkerk, Rotterdam, Rozenburg, Schiedam, Spijkenisse, Vlaardingen. In grote trekken ligt zijn taak op het gebied van de ruimtelijke ordening en het stellen van regelen voor de uitvoering daarvan, het verwerven van onroerende goederen in der minne of door onteigening, de land- en waterwegen, alsmede oeververbindingen, het vervoer van personen en goederen, de utiliteitsbedrijven, de industrialisatie, de recreatie, de zuiverheid van water en lucht en eventueel andere zaken, die nog zullen kunnen worden aangegeven.

Van bevoegdheden zal slechts zeer geleidelijk gebruik worden gemaakt. Voorzichtig en tastend zal het nieuwe lichaam zijn weg moeten zoeken. Voor elk aanvaarden van een taak, zelfs al is zij in de wet genoemd, zal nog een apart besluit nodig zijn. Uitbreiding van de taak zou — volgens het ontwerp — bij algemene maatregel van bestuur kunnen geschieden. Niettemin zullen de gemeenten vrijwillig andere taken aan het lichaam kunnen overdragen. De bestuursorganen zijn analoog aan die van de gemeente. De raad van Rijnmond zal de hoofdlijnen van het bestuur bepalen; een college van gecommitteerden wordt belast met het dagelijks bestuur en een voorzitter is president van raad en gecommitteerden. Dit patroon biedt al dadelijk het voordeel, dat alle bepalingen van de gemeentewet betreffende de raad, B. en W. en de voorzitter van toepassing kunnen worden verklaard. De bedoeling van het ontwerp is het gehele gebied door algemene verkiezingen invloed op de

gang van zaken te geven. Rijnmond-raadsleden zitten dus niet als vertegenwoordigers, als afgevaardigden van de raad van hun gemeente of namens hun gemeente, maar als burgers van Rijnmond. De samenhang met de deelnemende gemeenten wordt nog eens extra verzekerd door de burgemeesters van de deelnemende gemeenten als raads-lid te erkennen, zij het met een adviserende stem.

Met betrekking tot de geldmiddelen moet gerekend worden met bijdragen en subsidies van het Rijk, provincie, gemeenten, terwijl het lichaam zelf straatbelasting en retributies voor bepaalde diensten moet kunnen heffen. Van geval tot geval zullen regelingen zijn te treffen, opdat grote soepelheid worde verkregen. Bovendien staat voor elke gemeente nog beroep open, indien gemeentebelangen onnodig zouden worden geschaad.

De grenswijzigingen.

Zoals gezegd heeft het ontwerp Prins-Simons, dat Rotterdam in het overleg met de buitengemeenten aan de orde heeft gesteld, de bedoeling de toch altijd noodzakelijke grenswijziging zoveel mogelijk te beperken. Bij de onderwerpen, die tot een intergemeentelijke taak kunnen worden verklaard, is dan ook niet genoemd de exploitatie van zeehavens. De gemeenteraad van Rotterdam wil de buiten haar grenzen aangekochte, onteigende, en gereed gemaakte of alsnog in gereedheid te brengen zeehaven- en industrie-terreinen door eigen diensten laten exploiteren. Tientallen miljoenen heeft Rotterdam daaraan reeds ten koste gelegd en het mag niet riskeren, dat andere gemeentebesturen met aan de havenexploitatie vreemde oogmerken, de doelmatigheid van het beheer door allerlei bepalingen of contra-maatregelen aantasten.

Er is geen twijfel aan, zo schreef de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam, dat het bedrijfsleven te Rotterdam altijd grotelijks heeft geprofiteerd van het slagvaardige beleid waartoe de gemeentelijke overheid bij het beheer van het Rotterdamse haven- en industriegebied in staat is gebleken. Een onschatbaar voordeel is daarbij geweest, dat het gehele haven- en industriegebied van één centraal punt uit werd beheerd, zodat de gemeentelijke overheid dit gebied als een "operational unit" kon behandelen en dus, uitgaande van de belangen van het geheel, de opzet van ieder der onderdelen kan bezien. Ook het bedrijfsleven heeft in zijn contracten met de overheid slechts met weinig instanties te maken. De snelle beslissingen welke hierdoor mogelijk waren, hebben voor de ontplooiing van de Rotterdamse haven grote betekenis gehad en hebben dat heden ten dage nog.

In het verleden is steeds gebleken, dat, zodra de eenheid van beheer in het Rotterdamse havengebied verzekerd was, de haven tot grotere bloei kon komen. Na de gebieds-uitbreiding in 1869 met Feijenoord, Katendrecht, een deel van IJsselmonde en Charlois werden aangelegd de Spoorweghaven (1873-1879), de Binnenhaven (1874-1878), de Rijnhaven (1887-1894), de 1e Katendrechtse haven (1888-1893), de Nassauhaven (1890-1892), de 2e Katendrechtse haven (1895-1896), de Maashaven (1898-1906) en de Persoonshaven (1901). Na de annexatie in 1886 van Delfshaven: de Parkhaven (1890-1893), de Schiehaven (1904-1909) en de Jobshaven (1906-1908). Na 1895, toen Charlois en weer een deel van IJsselmonde onder de jurisdictie van Rotterdam kwamen te vallen: de Waalhaven (1906-1931) en de 1e Petroleumhaven (1929-1933). In 1909 volgde een beperkte grensregeling met Schiedam: de Keilehaven (1910-1914) en de IJsselhaven (1912-1915); weer later, in 1925,

eveneens door verlegging van de grens met Schiedam: de Merwehaven (1923-1933) en na 1934, Pernis, de 2e Petroleumhaven (1938-1955).

Rotterdam heeft nu de wetgever gevraagd een deel van de gemeente Spijkenisse op de Welplaat, een stukje van Geervliet en de oostpunt van Rozenburg bij zijn grondgebied te voegen. Rotterdam heeft reeds de eigendom over deze gronden, het heeft de terreinen voor uitgifte gereed gemaakt en deze aan het particuliere bedrijfsleven doorgegeven naar normen, die de haven tot bloei hebben gebracht en die het bedrijfsleven hebben bevredigd. Rotterdam vraagt de wetgever dit gebied binnen haar grenzen te brengen, omdat de haven niet uitsluitend met privaatrechtelijke middelen kan worden bestuurd.

Waarom, zo vraagt men zich af, zou de grens *niet* worden verlegd? Alleen maar omdat er vroeger eens een gemeentelijke indeling is gemaakt, onder geheel andere omstandigheden, verhoudingen en perspectieven? Indien Spijkenisse nu eens tezamen met Geervliet en Rozenburg miljoenen zou hebben geïnvesteerd om moderne havenbekkens te maken en zich bereid had verklaard voor alle benodigdheden te zorgen, dan zou een eis van Rotterdam om met het oog op het havenbelang de nieuwe havens aan eigen gebied toe te wijzen onbillijk zijn te achten. Maar is het niet even vanzelfsprekend, dat Rotterdam zijn verzoek nu wel ingewilligd krijgt, omdat alleen Rotterdam voor de goede orde en de veiligheid in de havens verantwoordelijk kan zijn? Rotterdam moet de gelegenheid hebben retributies te innen, wat nu niet mogelijk is, omdat het daartoe de publiekrechtelijke bevoegdheid mist. Men zou bij de wetgever nog enige aarzeling kunnen veronderstellen, indien Rotterdam heel Spijkenisse, Geervliet en Rozenburg wilde annexeren. Maar zó is het niet. Bij de grensregeling met Spijkenisse, Rozenburg en Geervliet zijn slechts enkele tientallen inwoners betrokken. Bovendien blijft ieder van deze gemeenten beschikken over een grondgebied, groter dan bijv. Krimpen a/d IJssel, Maassluis, Hellevoetsluis en Brielle. Het vraagstuk wordt zwaar overtrokken, als men de indruk wekt, dat de gemeenten in het gebied van Botlek en Europoort voortaan geen bestaan meer zouden hebben. Het tegenwoordige agrarische karakter van die gemeenten gaat verloren, doch dat zal ook zonder grensregeling het geval zijn. De mogelijkheid van bestaan wordt niet aangetast, integendeel, de gemeenten, die in de grensregeling worden betrokken en de overige in de nabijheid gelegen gemeenten zullen, evenals Vlaardingen thans, vooruit gaan en bloeien. Zij zullen door de activiteiten van Rotterdam tot de hoogste welstand komen. Men kan het deze gemeenten nu al aanzien. Hun bestuurders reppen reeds over een ontwikkeling, waarvan niemand droomde.

Het is niet nodig in dit tijdschrift uit te wijden over de betekenis van Botlek en Europoort voor onze nationale economie. Men kan en mag de havenbelangen niet afhankelijk stellen van het beleid van gemeenteraden, die dat beleid nog nooit hebben gevoerd en die zich ook niet kunnen binden om geen eigen beleid, maar dat van Rotterdam te zullen voeren. Eenheid in exploitatie — vooral in aansluitend en onderling afhankelijk havengebied — is niettemin noodzakelijk om voor het bedrijfsleven gelijke voorwaarden te scheppen wat betreft erfpacht, zee- en binnenhaven-geld, enz., enz. Daarom behoren Botlek noch Europoort onder verschillende verantwoordelijkheid te vallen. Wat Europoort betreft is bekend, dat het grootste deel reeds lang Rotterdam is, evenals Hoek van Holland. De gemeente Rozenburg wilde de westpunt van het eigen eiland niet

De ontwikkeling van de E.E.G.

(Eerste kwartaal 1959)

De Gemeenschappelijke Markt.

Geleidelijk trekt de mist op, welke over het Europese economische slagveld hangt na de eerste decapitatie van economische grenzen op 1 januari jl. Het beeld dat wij te zien krijgen is deels nog niet volledig, deels ook op sommige punten nog niet geheel bevredigend. Het lijkt eenvoudig in een verdrag neer te leggen, dat alle tarieven op het onderling goederenverkeer met 10 pCt. worden verminderd en dat de bestaande contingenten moeten worden globaliseerd en met 20 pCt. moeten worden verhoogd. Maar met name voor produkten waarvoor contingenteringen bestonden bleken niet geringe complicaties op te treden en zelfs hebben bepaalde contingentverruiming niet plaats gevonden.

Het meest frappant is de situatie op het gebied van de landbouw, waar vooral de Duitse Regering niet onaanzienlijk in gebreke is gebleven. Voor een aantal belangrijke, zgn. „Marktordnungsprodukten” heeft men in feite noch globaliseerd, noch de contingenten verhoogd. Het betreft hier o.a. de produkten vlees, vee en boter. Voorts zijn noch voor groenten, noch voor fruit van Duitse zijde contingentverruimende maatregelen genomen op grond van de „technische” overweging, dat het hier een typische seizoenprodukt betrof, waarop, zonder schade aan de Duitse tuinbouw, niet zonder meer het systeem van contingentenglobalisering en -verruiming kan worden toegepast. De hier gesignaleerde Duitse maatregelen vormen een tegenvaller voor de Nederlandse landbouwuitvoer, welke terzake, niet ten onrechte, enige verwachtingen koesterde.

(vervolg van blz. 418)

eens hebben, omdat de Beer c.a. belast was met een loon van enkele guldens per week voor een daar wonende koddebeier. Moet de exploitatie van Europoort nu werkelijk worden bemoeilijkt omdat een op zulke motieven vastgestelde grens moet worden „geëerbiedigd”?

Noodtoestand.

Amsterdam, 's-Gravenhage, Rotterdam, ja alle centra van agglomeraties verkeren in een noodtoestand zoals Nederland die aan het eind van de 19e eeuw heeft gekend. Bij de Wet van 23 mei 1899 S. 129 werden voorzieningen getroffen tot het opheffen van belemmeringen, welke bij de uitvoering van werken, die in het openbaar belang worden bevolen of ondernomen, door de toepassing van bepalingen van verordeningen werden ondervonden. Het was onduidelijk, dat de aanleg van bepaalde werken voor elektriciteitsvoorziening, gas, water, telefoon, enz. werd opgehouden. De wetgever nam aan dat het algemeen belang, dat de grote werken moesten dienen, moest prevaleren. Deze wet werd nog gevolgd door de Wet van 13 mei 1927 S. 159, de Belemmeringenwet Privaatrecht, van slechts 19 artikelen, waarbij „de mogelijkheid werd geopend op meer eenvoudige wijze dan thans kan geschieden, de belemmeringen op te heffen, welke door hen, die t.a.v. onroerende goederen enig recht kunnen doen gelden, in het openbaar belang, bevolen of ondernomen, in den weg worden gelegd”.

Wij weten wel, dat een herziening van bestuursvormen

De achtergrond van de Duitse maatregelen is, dat de Duitse autoriteiten een beroep doen op art. 45 van het E.E.G.-verdrag, waarin de mogelijkheid wordt voorzien om long term contracten voor bepaalde agrarische grondstoffen te sluiten. Van Duitse zijde geeft men de voorkeur aan het sluiten van dergelijke long term contracten boven het openen van de grenzen, omdat men op deze wijze de omvang van de invoer in de hand houdt en kan afstemmen op het verschil tussen behoeften en nationale produktie. Inmiddels is zelfs het eerste long term contract door Duitsland gesloten, en wel met Frankrijk, voor de granen, waarbij een geleidelijk toenemende invoer wordt voorzien tegen geleidelijk stijgende prijzen. Voor de Nederlandse landbouw blijft deze situatie onbevredigend. Naar een oplossing wordt thans gezocht.

Een ander landbouwprodukt dat tot problemen aanleiding geeft is de wijn, welke invoer de Franse autoriteiten tot op dit moment niet hebben willen verhogen, zulks tot ongerief van de Duitse en Italiaanse wijnbouwers.

Ook de Belgische invoerverruiming van landbouwprodukten stuit nog steeds op moeilijkheden. In antwoord op een vraag van een lid van het Europese Parlement heeft de Commissie eind maart gesignaleerd, dat België zijn contingentenlijst voor landbouwprodukten zelfs nog niet officieel heeft medegedeeld.

Een ander soort moeilijkheden welke zijn gerezen, heeft betrekking op de berekening van de omvang der contingenten. De Europese Commissie heeft zich terecht op het standpunt gesteld, dat als uitgangspunt voor de 20 pCt.

steeds achter de feiten aankomt. En wij pogen dat ook wel te voorkomen; alleen wij slagen daarin nog niet. Langzamerhand wordt al meer dan twintig jaar overwogen hoe het probleem van de agglomeratie moet worden aangepakt. Daarbij gaat het niet alléén om herziening van gemeentegrenzen of nieuwe vormen van samenwerking tussen gemeenten onderling. Ook de verdeling van de belastingontvangsten over kleine gemeenten, steden en agglomeraties met bijzonder hoge kosten bijv. voor verkeersvoorzieningen, eist een nieuwe blik. Komen wij ook op dit gebied te laat?

Onze tijd streeft naar opvoering van de produktiviteit; omdat het niet anders kan en omdat het *moet*, willen wij blijven meespelen. Maar grote efficiency kennen wij nog niet bij de publiekrechtelijke gemeente-organisatie en rationele werkmethode zijn door de wetgever nog niet aanvaard. De in Nederland bevorderde bevolkingsgroei heeft nieuwe problemen opgeworpen, wier oplossing geen verder tijdverlies gedooft. Wij kunnen ons niet meer veroorloven de vraagstukken toe te werpen aan commissies, wier werk door het eindeloos zoeken naar compromissen wordt verlamd of vertraagd. Het geharrewar in het gehele land wijst erop, dat de herzieningsprocedures moeten worden versneld. De hervorming zal niet alleen betrekking moeten hebben op het ontgooien van bevroren gemeentegrenzen, maar er ook op gericht moeten zijn, dat vormen van samenwerking binnen redelijke termijn tot stand komen, kortom, dat de agglomeratie als nieuwe levensseenheid erkenning zal krijgen.

Rotterdam.

J. HASPER.

verhoging moest worden genomen niet slechts het formele contingent, maar de hoeveelheid welke in werkelijkheid in het basisjaar was ingevoerd. Dit schijnt in een aantal gevallen niet steeds door de Lid-Staten te zijn aanvaard, getuige een klacht van de Europese Commissie in haar Tweede Algemene Verslag over de werkzaamheden van de Gemeenschap.

Met betrekking tot de tarieven kan men stellen, dat in het algemeen de operatie 10 pCt. goed is verlopen. Wel is door verschillende landen voor een aantal produkten de tariefverlaging in feite ongedaan gemaakt door een verhoging van de binnenlandse omzetbelasting. Het Verdrag staat dit toe. In de Benelux-landen is dit gebeurd o.a. voor thee, wijnen en andere gistdranken, terwijl zowel Duitsland als Italië dit hebben gedaan voor koffie, thee, tabak en bepaalde specerijen.

-In hoeverre de 10 pCt. tariefverlaging in feite tot prijsverlagingen heeft geleid, welke ook voor de consument merkbaar waren, is een vraag welke op dit ogenblik nog niet kan worden beantwoord. Gezien de ervaringen met de tariefverlagingen in Duitsland in 1957, mag evenwel aangenomen worden, dat een groot deel van dit voordeel ten goede is gekomen aan de tussenhandel ¹⁾.

Voor een aantal produkten is in feite de situatie in het onderling verkeer niet veranderd, ondanks de maatregelen van 1 januari, op grond van andere factoren. Dit is bijv. het geval voor tabak en tabaksprodukten in Frankrijk en Italië, in verband met het bestaande tabaksmonopolie in die landen. Hoewel overleg wel reeds is geopend omtrent de aanpassing dezer nationale monopolies, teneinde te bereiken dat — conform art. 37 — op den duur elke discriminatie tussen de onderdanen van de Lid-Staten voor wat de voorwaarden van de voorzieningen en afzet betreft verdwijnt, heeft dit overleg tot op heden nog niet tot een begin van additionele afzet met name voor de Nederlandse en Belgische tabaksindustrie in die landen geleid. De Commissie vermeldt in haar Tweede Algemene Verslag niet meer dan dat zij iedere Lid-Staat heeft verzocht haar in kennis te stellen van zijn programma tot verruiming van de invoer van de produkten waarvoor het monopolie bestaat.

Voorts is er een aantal produkten waarvoor een nationale subsidiëring bestaat, welke de tariefprotectie in belang overtreft. Dit geldt bijv. voor de scheepsbouw, ten aanzien waarvan het Verdrag bepaalt, dat dat gedeelte van de subsidie, dat in wezen in de plaats treedt van de douanebescherming, geleidelijk verminderd moet worden conform het algemene afbraaktempo van de douanerechten. De besprekingen welke terzake in E.E.G.-verband gaande zijn, met name met de Franse Regering, hebben tot op heden echter nog niet tot enig resultaat geleid.

Ook de grensopening door middel van contingentsverhogingen in de geassocieerde overzeese gebieden en de Franse Départements d'Outre Mer verloopt traag en moeizaam. Voor een deel is dit terug te voeren op administratieve complicaties voor de Franse autoriteiten.

De hierboven gesignaleerde moeilijkheden — waarvan hier slechts de meest bekende zijn vermeld — moeten worden beschouwd als de te verwachten kinderziekten op de weg naar de Gemeenschappelijke Markt. Omdat Nederland bij een tamelijk groot deel van deze produkten aan-

¹⁾ Vgl. de artikelen van Prof. Dr. J. Wemelsfelder in „E.-S.B.” van 4 en 11 maart 1959.

CURAÇAO

is door zijn gunstig belastingklimaat en zijn liberale deviezenvoorschriften de ideale vestigingsplaats voor:

effectenbeleggingsmaatschappijen
en
octrooiexploitatie maatschappijen.

Een brochure met vele bijzonderheden is op aanvraag gratis verkrijgbaar bij:

**Nederlandsche Handel-Maatschappij,
Trustkantoor Curaçao N.V.**

P.O. Box 224, Willemstad (Curaçao);
in Nederland:
Vijzelstraat 32, Amsterdam-C.

(Ingezonden mededeling)

zienlijke exportbelangen heeft, is het ons belang dat op een redelijk korte termijn oplossingen worden gevonden in overeenstemming met de opzet van het Verdrag, nl. open en liberale oplossingen. Nederland mag hierbij steun van de Commissie verwachten.

Gemeenschappelijk beleid.

Naast de afbraak van alle grensbelemmeringen voorziet het Verdrag, zoals bekend, in de geleidelijke uitwerking van een Gemeenschapsbeleid ten aanzien van de landbouw, het concurrentieregime in de industrie, het vervoer en de handelspolitiek. Hierover kan thans het volgende worden vermeld.

a) *Het gemeenschappelijke landbouwbeleid.*

Voor het einde van het jaar zal de Commissie haar eerste voorstellen terzake doen — aldus meldt de Commissie in haar Tweede Algemene Verslag. Daarbij zal worden voortgebouwd op de conclusies welke in Stresa ²⁾ door regeringen en Commissie werden bereikt. Daartoe onderzoekt de Commissie thans produktengroepsgewijs de ontwikkelings-tendensen van vraag en aanbod, produktiviteits- en prijsverschillen etc., en stelt zij een inventaris op van de landbouwmaatregelen in de Lid-Staten. De indruk is, dat de graanproductie en de graanmarkt de voornaamste aandacht krijgen, gezien de grote betekenis van de graanprijzen zowel voor de menselijke consumptie als voor de dierlijke consumptie en daarmee voor de veehouderij. Gelet op de graanprijnsverschillen, welke als gevolg van een verschillende agrarische politiek, een orde van grootte hebben

²⁾ Zie mijn kwartaaloverzicht in „E.-S.B.” van 30 juli 1958.

van 50 pCt. tussen de beide uitersten Frankrijk en Duitsland, zal het niet eenvoudig zijn voor de Commissie met voor alle regeringen aanvaardbare voorstellen te komen. Van Duitse zijde — in Duitsland zijn de graanprijzen het hoogst in de E.E.G. — wordt reeds een duidelijk merkbare campagne gevoerd voor hoge graanprijzen, onder andere met het argument dat lage graanprijzen het risico inhouden een deel van de Duitse graanproductie onrendabel te maken! Alsof niet juist een doel van de Gemeenschappelijke Markt is om te komen tot een verbetering van het productiepatroon en een uitschakeling van de minst rendabele productie ten gunste van de goedkoper voortgebrachte producten.

Het is goed, dat de Commissie, alvorens met haar voorstellen te komen, in dit stadium reeds regelmatig overleg pleegt met de Ministers van Landbouw der Lid-Staten. Hierdoor krijgt de Commissie een beeld van de reële situatie en het beleid in de Lid-Staten en gaan de nationale Landbouwministers zich wellicht enigszins instellen op de gemeenschappelijk wordende markt.

b) *Het vervoerbeleid.*

Met betrekking tot het vervoerbeleid valt niets te melden. Er wordt gestudeerd. Prioriteit heeft het voorschrijf van het Verdrag, dat vóór 1 januari 1960 een regeling inzake de opheffing van discriminaties in het vervoer aan de Raad voorgelegd moet worden.

Vermeldenswaard is nog — in verband met het vastlopen van de Europair onderhandelingen — dat de Commissie thans — mede naar aanleiding van in het Parlement gestelde vragen — de samenwerking op luchtvaartgebied bestudeert. Het Verdrag is niet van toepassing op de luchtvaart.

c) *Concurrentieregime voor de industrie.*

Zowel het beleid ten opzichte van kartels en economische machtsconcentraties als ook het subsidiebeleid van de Lid-Staten, wordt thans door de Commissie onderzocht in samenwerking met deskundigen van de Lid-Staten.

Daarbij is overeenstemming bereikt over een deel van de interpretatie van de zo controversiële kartelartikelen 85 t/m 89. Vastgesteld werd, dat de artikelen 85 en 86 meer zijn dan beginselverklaringen, welke op grond van art. 87 nader uitgewerkt zouden moeten worden ten behoeve van de Gemeenschap; het zijn verbindende regels voor het mededingingsbeleid dat de Lid-Staten moeten voeren.

Hiermee is echter slechts een klein gedeelte van het kartelprobleem binnen de E.E.G. opgelost. Immers; in Italië, België en Luxemburg bestaat geen mededingingswetgeving en hebben de regeringen ook geen bevoegdheden om tegen kartels op te treden. Voorts bestaat in die landen geen enkele registratie of overzicht met betrekking tot

kartels en concentraties. Voordat in E.E.G.-verband kartels en concentraties aangetast kunnen worden, omdat zij het onderling handelsverkeer beperken, is nodig dat eerst in alle Lid-Staten een ongeveer gelijke wetgeving bestaat — welke dan kan aansluiten op het E.E.G.-verdrag — en dat de autoriteiten bevoegdheden hebben en over gegevens beschikken. Eerst dan ook kan de Commissie een effectief kartelbeleid ontwikkelen en realiseren en ook eerst dan is het billijk bijv. exportkartels — waarvan een land ook voordelen kan hebben! — aan te pakken. Tot nu toe hebben de drie bovengenoemde landen nog geen concrete stappen gedaan om hier een gelijkheid van positie te verwezenlijken.

De verhouding tot de buitenwereld.

a) *Gemeenschappelijke handelspolitiek.*

Inzake de eenmaking van de handelspolitiek heeft de Commissie nog geen voorstellen gedaan aan de Raad; zij bestudeert dit probleem nog. Wel heeft zij aan het Economisch en Sociaal Comité de vraag voorgelegd in welke mate en ten aanzien van welke landen eenmaking van de handelspolitiek nu reeds wenselijk wordt geacht.

Slechts ten aanzien van het buitentarief zal van meet af aan een gemeenschappelijk beleid gevolgd moeten worden. Het ligt verder voor de hand, dat in de nabije toekomst, naarmate de onderlinge grenzen opengaan, ook het beleid ten aanzien van de Oosteuropese landen en landen als Japan gemeenschappelijk wordt gemaakt. De moeilijkheden hierbij zijn talloos; de Benelux-ervaring heeft dit wel geleerd.

b) *De Europese Economische Associatie.*

In het vorige kwartaalbericht werd gemeld, dat de Raad van Ministers de Commissie had verzocht haar opinie met betrekking tot de Europese Economische Associatie te geven in een rapport dat vóór 1 april gereed zou moeten zijn. Dit is geschied. Op 16 april bespraken de Ministers het rapport, waarbij slechts de Franse vertegenwoordiger principiële instemming liet horen. Het resultaat was dan ook een nieuwe werkgroep ad hoc voor het vraagstuk, bestaande uit regeringsvertegenwoordigers en commissie-vertegenwoordigers. Deze werkgroep kwam bijeen en had als documenten behalve het Commissie-rapport, ook de commentaren daarop van Frankrijk, Duitsland, Italië en de Benelux (die een gemeenschappelijk standpunt en document had). Deze werkgroep zal nog wel regelmatig vergaderen in 1959. De verwachting, dat men tot een eenstemmige conclusie komt, is gering. Frankrijk wenst au fond deze associatie niet; de politieke leiding niet omdat zij in de E.E.G. de mogelijkheid zien Frankrijk tot woordvoerder van Klein Europa te maken in de internationale verhoudingen tussen de grote mogendheden en zij dus

(Advertentie)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

zeker Engeland niet te nauw willen verbinden aan deze groep van Zes; de economische belangengroepen niet, omdat zij zich thans wel hebben verzoend met de perspectieven en gevolgen van een „*marché commun à six*”, maar de vrijere concurrentie niet willen of durven aanvaarden in een grotere groepering.

De vijf overige Lid-Statens achtten een nauwe associatie, waarin op korte termijn in ieder geval met de afbraak van tarieven en contingenten daadwerkelijk wordt begonnen, wel nodig, zowel om politieke redenen — Europa kan zich geen economische splitsing in twee kampen veroorloven in de huidige crisistoestand — als om economische redenen — de zelfde voordelen als de Gemeenschappelijke Markt economisch biedt worden vergroot, indien men de groep uitbreidt, zij het dat daarbij uiteraard een coördinatie van het economisch beleid binnen de groep en naar buiten noodzakelijk is.

De positie van de Commissie in dit vraagstuk is niet geheel duidelijk. In het lijvige rapport dat zij uitbracht, stelde zij de Associatie wenselijk te achten; maar zij besteedde meer aandacht aan de moeilijkheden en hinderpalen dan aan de oplossing ervan. Voorts wijdde zij een lang hoofdstuk aan het beleid en de positie van de E.E.G. tegenover de hele wereld, doch deed zij geen concrete suggesties ten aanzien van de maatregelen, welke op korte termijn binnen Europa zouden kunnen worden getroffen — hoewel dat laatste eigenlijk het verzoek van de Raad was geweest.

Van Nederlandse zijde werd betreurd dat, zij het waarschijnlijk om verschillende overwegingen, de Commissie in feite zo dicht bij het negatief gezinde Frankrijk en zo ver van de vijf andere Lid-Statens staat. De indruk is dat de Commissie het liefst dit associatievraagstuk tenminste enige jaren in de ijskast zou zien.

Inmiddels heeft het uitblijven van enig eensgezind geluid van de zijde van de Zes, de andere Europese Staten ertoe gebracht gesprekken te voeren over de mogelijkheid onderling een Vrijhandelszone te vormen. Deze zou dan in enkele jaren gereed moeten zijn en onder andere ten doel hebben als groep een associatieregeling met de E.E.G. aan te gaan. Het is moeilijk aan te geven in welk stadium van realiteit deze voorstellen zijn.

Zolang het overleg inzake Berlijn duurt, en zolang nog geen topconferentie is gehouden, zal er weinig gebeuren. Initiatieven van Engelse zijde zijn ook niet te verwachten in dit stadium, zeker niet voor de komende verkiezingen. Men houdt zich in Engeland echter wel bezig met het probleem, gezien de vele artikelen in kranten en tijdschriften. Ook vond onlangs op ambtelijk niveau overleg plaats over de Engels-Europese verhouding met vertegenwoordigers uit de Gemeenebest-landen.

c) *De betrekkingen met de rest van de wereld en het G.A.T.T.*

Op de thans aangevangen 14e zitting van het G.A.T.T., komt de E.E.G. opnieuw ter sprake. Met name zal worden onderzocht in hoeverre het toekomstig buitentarief van de E.E.G. aanvaardbaar zal zijn. Juridisch en technisch is dit een uiterst gecompliceerd vraagstuk, waarop hier niet verder zal worden ingegaan. Wel is van belang te vermelden, dat de E.E.G. bij monde van de Commissie zal verklaren akkoord te gaan met deelneming aan een nieuwe ronde van tariefonderhandelingen op basis van desbetreffende Amerikaanse voorstellen.

Voorts zullen de Zes een verklaring afleggen met betrekking tot de consultaties in het G.A.T.T. over de con-

crete moeilijkheden, welke sommige — vooral grondstofproducerende — landen vrezen te zullen ondervinden voor hun export als gevolg van de E.E.G. en met name van de associatieregeling, welke aan een aantal Afrikaanse gebieden een afzetpreferentie in de E.E.G. geeft. Deze consultaties hebben tot nu toe geen resultaten gehad. Zij betroffen tabak, koffie, thee, cacao, suiker en granen.

De verklaring van de E.E.G. zal in het kort inhouden dat de Gemeenschap om politieke — en niet om juridische — redenen bereid is klachten van andere landen te onderzoeken en ook daaraan iets te doen, wanneer aangetoond wordt, dat er schade is, d.w.z. wanneer de invoer van de Gemeenschap van een bepaald produkt uit een derde land aanzienlijk is verminderd ten gevolge van het in werking stellen van de verdragsbepalingen.

Dit lijkt een redelijk gebaar. Doordat het echter weinig actuele betekenis heeft, zullen andere landen zich waarschijnlijk nauwelijks enthousiast betonen. Een onopgelost punt is wat de maatregelen van E.E.G.-zijde zullen inhouden. Sommige E.E.G.-landen, waaronder Nederland, zijn van mening, dat deze maatregelen primair op handelspolitiek gebied moeten liggen en het aangetoonde nadeel door importverruiming zou moeten worden weggenomen. Andere landen en in sommige opzichten ook de Europese Commissie zoeken de oplossing mede en wellicht zelfs eerder, in de richting van compensatie door middel van enigerlei vorm van economische, financiële of technische hulp.

Begroting der Gemeenschappen.

De ontwerpbegroting 1959 van de E.E.G. werd, na moeizame *pourparlers* tussen regerings- en Commissie-vertegenwoordigers op 3 februari door de Raad aangenomen. Daarbij werd de bijdrage aan het Secretariaat — een derde van de totale kosten van dit Secretariaat; de beide andere derden worden door de E.G.K.S. en Euratom betaald — gereduceerd van B.fr. 76,8 mln. tot B.fr. 59,1 mln. (met 23 pCt.). De bijdragen van Hof en Parlement — ook een derde — werden gehandhaafd respectievelijk op B.fr. 15,1 en B.fr. 61,4 mln. De kosten van het apparaat van de Commissie werden gereduceerd van B.fr. 1.082,4 tot B.fr. 854,8 mln. (21 pCt.). Dit werd in hoofdzaak bereikt door beperking van de personeelsomvang.

Vervolgens is deze begroting in het Europese Parlement besproken, waarbij de Raad — het beslissende orgaan — heftig werd bekritiseerd. In wezen kwam deze kritiek erop neer, dat de Raad haar eigen apparaat te weinig en dat van de Commissie te veel had gekort.

In een Resolutie dd. 11 april 1959 heeft het Parlement de Raad een aantal wijzigingsvoorstellen gedaan. Zo werd een symbolische korting van één Belgische frank voor de Secretariatsbijdrage voorgesteld. Voorts kreeg de Raad een uitbrander voor het feit, dat nog geen beslissing omtrent de zetel was genomen en voor het feit dat zij de bijdrage aan het Europese Sociale Fonds PM had opgenomen. Dit laatste had de Raad gedaan, omdat nog niet bekend is welke kosten wel en welke niet voor herscholing en verplaatsing van arbeiders vergoed zullen worden en dus onbekend is welke bedragen met de gestie van dit fonds gemoeid zullen zijn.

De Raad heeft bij de definitieve vaststelling der begroting op 5 mei op dit laatste punt toegegeven, ondanks het feit dat dit bedrag volmaakt provisorisch is en niet op enigerlei berekening berust. De andere suggesties van het Parlement — dat een adviserende functie heeft — werden, op enkele uitzonderingen na, niet overgenomen.

Op 2 april jl. heeft Ir. P. F. S. Otten een rede gehouden over automatie, waarin een overzicht werd gegeven van de veelvormige problematiek, die deze nieuwe technologische ontwikkeling met zich brengt. De belangrijkste punten uit deze rede worden door schrijver weergegeven resp. nader toegelicht. Ir. Otten voorziet een voortgaan van de tendentie tot daling van de kapitaalbehoefte per eenheid produkt. Aan de andere kant verwacht hij een stijgende behoefte aan kapitaalgoederen. Het risico van het ondernemen zal geaccentueerd optreden. Vandaar dat Ir. Otten het belang van interne financiering en van een gunstig klimaat op de kapitaalmarkt om risico-dragend kapitaal aan te trekken onderstreept. Over het werkgelegenheidsprobleem concludeert Ir. Otten dat dit niet zozeer in het numerieke dan wel in het kwalitatieve vlak ligt. Hij wijst erop dat hier een grote verantwoordelijkheid ligt voor overheid, werkgevers en werknemers om de ongewenste gevolgen zoveel mogelijk te voorkomen. En dat er nu nog tijd is voor gezamenlijk beraad over wat er kan en moet worden gedaan.

Automatie

De belangstelling voor de techniek is in brede lagen van de bevolking toegenomen. Men is verbaasd over het blijkbaar onbegrensde kunnen van de mens en verbijsterd over het tempo waarin uitvindingen elkaar opvolgen; men hoopt op stijgende welvaart en vreest voor sociale ontwrichting. Deze factoren verklaren wellicht de belangstelling en de emotie die het begrip automatie vergezellen. En inderdaad, ingrijpende technologische ontwikkelingen verlopen vaak sneller dan het aanpassingsproces in de economische en sociale structuur. Daardoor ontstaan er onvermijdelijk spanningen. Misschien hebben wij de sociaal-economische problematiek van de industriële revolutie begrepen, maar ook dan is die der automatie meer een kwestie van voorspelling dan van gefundeerde oordelen. Geen enkele ontwikkeling plaatst ons immers tweemaal voor hetzelfde probleem. Door gebrek aan concrete gegevens zijn fantasie en werkelijkheid moeilijk te onderscheiden. Bij prognoses over de toekomstige ontwikkeling schijnt alles onzekerheid.

Nu heeft op 2 april jl. de president van de N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, P. F. S. Otten, een rede gehouden over bovengenoemd onderwerp voor de algemene vergadering van aandeelhouders.

Deze rede is, tegen de achtergrond van het voorgaande, om twee redenen van belang. In de eerste plaats geeft zij in kort bestek een objectief overzicht van de veelvormige problematiek, die deze nieuwe technologische ontwikkeling mee kan brengen. In de tweede plaats werd zij gehouden door de leider van een wereldconcern, dat als het ware aangewezen lijkt om een vooraanstaande rol te spelen in de ontwikkeling van de automatie. Hierom verdient deze beschouwing in ruimere kring bekendheid te krijgen. In het onderstaande is dan ook getracht de belangrijkste punten uit deze jaarrede weer te geven, resp. nader toe te lichten¹⁾.

Ik geloof, dat voor de begripsafbakening van de automatie uitgegaan is van het algemene en eeuwenoude welvaartsstreven.

Voor de realisatie daarvan was en is het nodig de arbeids-

produktiviteit te vergroten. Waar de arbeidshandeling bestaat uit energie en informatie, was en is het begrijpelijk dat het welvaartsstreven zich concretiseerde in een voortdurende worsteling, deze beide elementen op een hoger peil van efficiency te brengen. Daarnaast is de maatschappelijke voortbrenging niet het resultaat van afzonderlijk werkende individuen, maar veeleer de vrucht van een aantal mensen die in een bepaalde organisatievorm samenwerken. Dit laatste vereist communicatie. In dit grondpatroon kan men nu de resultaten der techniek weven.

De techniek heeft, vooral sedert de zgn. industriële revolutie, op grote schaal de elementen energie en communicatie tot het object van het technisch kunnen gemaakt en de mens speelt hierin — althans in industrieel ontwikkelde landen — wat de uitvoering betreft, een geringe en steeds afnemende rol van betekenis. Het is een logische ontwikkeling om een uitschakeling van de mens te verwachten bij het leveren van informatie. Daarmee zou in zekere zin de slotfase van een vervangingsproces van menselijke arbeid door technische hulpmiddelen zijn ingeluid.

Is een dergelijke ontwikkeling nu aannemelijk? Otten laat hierover geen twijfel bestaan. Hij zegt letterlijk: "In de techniek nu tekent zich in het laatste decennium steeds duidelijker een bepaalde ontwikkeling af, die opnieuw, naar het schijnt, een geheel ander element gaat brengen in de verhouding mens en maatschappij. . . . Ik doel hier op de technische middelen die het mogelijk maken arbeidsprocessen te besturen, hetgeen impliceert het nabootsen van routinebeslissingen. Hoewel deze middelen in beginsel reeds langer bestaan, dringen zij zich thans snel op de voorgrond door de ontwikkeling van die tak der natuurwetenschappen en techniek, die met de verzamelnaam elektronica wordt aangeduid". Inderdaad zijn de technische hulpmiddelen thans gegeven om op grote schaal een uitschakeling van de mens bij formuleerbare besturingsarbeid te verwezenlijken.

Hierbij — of liever gezegd hiervoor — heeft de mechanisatie en de daarop volgende rationalisatie de weg voor een dergelijk vervangingsproces geëffend. Arbeidsverdeling werd immers tot in haar uiterste consequentie doorgevoerd, het werd arbeidssplitsing.

¹⁾ Het spreekt uiteraard vanzelf dat hierbij slechts mijn persoonlijke interpretatie is gegeven, die zich niet noodzakelijkerwijze behoeft te conformeren met de bedoelingen van Otten.

Het specifiek menselijk element werd uit de arbeid gehaald, zodat Ford meende dat de arbeiders aan zijn lopende band niet meer behoefden te denken. Hoe meer echter arbeid een geestelijk drainageproces ondergaat, hoe minder een activiteit op het menselijk gevoel is gebaseerd, hoe meer zij zich leent om te worden vervangen door technische constructies. Het is dan ook begrijpelijk dat Couffignal reeds in 1938, toen de verbazingwekkende ontwikkeling der elektronica zich nog niet duidelijk aftekende, een dergelijk verangingsproces voorspelde.

Technische mogelijkheid en economische realiteit zijn echter twee verschillende dingen. De na-oorlogse ontwikkeling heeft — voor zover het de automatie betreft — echter beide facetten dichter bij elkaar gebracht en "science fiction" schijnt zich ten slotte in tastbare concrete uitingen te sublimeren.

Alvorens nu verder op deze rede in te gaan wil ik eerst nagaan wat Otten eigenlijk onder automatie verstaat. Hij onderhoudt zich van een concrete definitie. Hij licht het begrip toe aan de hand van enkele voorbeelden en verspreide opmerkingen.

Compositorisch is dit knap omdat de keuze der voorbeelden tevens een aanwijzing vormt voor de toepassingsgebieden der automatie.

Allereerst wordt het begrip toegelicht aan een voorbeeld uit de communicatiesector; de telefooncentrale. Daarna volgt de geprogrammeerde gereedschapsmachine, let wel, uit de industriële sector is een voorbeeld gekozen waarbij het gaat om kleine series, om intermitterende produktie; hier heeft de automatie juist door haar flexibiliteit een voor-sprong op de conventionele methoden. Vervolgens wordt in het kort stil gestaan bij de bijzonder veelbelovende en in de organisatiestructuur der onderneming ingrijpende integratie tussen kantoor en bedrijf. Hiermee wordt als het ware een figuurlijke brug geslagen tussen de toepassingen in de technische produktieprocessen en de informatie-verstreckende sectoren, waarover nog iets verder wordt uitgewijd. Een verder voorbeeld wordt uit de verkeerssector geprepen.

En weer is hier rekening gehouden met de snelle ontwikkeling der verkeerstechniek, het toenemende luchtverkeer, de snelheid der straalvliegtuigen die de verkeersleiders voor problemen plaatsen die zonder de elektronische communicatiemiddelen nauwelijks zouden zijn op te lossen.

Zoekt men in de jaarrede naar een samenvatting van de betekenis van het begrip automatie dan vindt men toch wel duidelijk houvast. Het gaat bij de automatie om het nabootsen van routinebeslissingen, m.a.w. niet om het vervangen van denkwerk.

Hiertoe wordt gebruik gemaakt van een geheugen en een rekenorgaan, waarmee werkinstructies vertaald en verwerkt kunnen worden zodat logische bewerkingen kunnen worden uitgevoerd. Hieruit blijkt dat het de denkende mens is, die deze apparatuur ontwerpt, bouwt en er de juiste instructie inbrengt. Maar ook volgt hieruit als belangrijke conclusie "dat de meest begaafden onder ons de resultaten van hun denken een veel grotere en snellere verbreiding kunnen geven dan thans het geval is". Terecht wordt aan deze facetten het kenmerkende der automatie toegeschreven en niet aan de zgn. terugkoppeling. Deze is wel interessant en van belang maar speelt toch meer in het bijzonder in de technische produktieprocessen. Bij de administratie, waar het gewenste resultaat niet vast staat, is het hoogstens een zelfcontrole die van betekenis is.

Thans zal in het kort worden nagegaan welke gevolgen

Otten van de automatie verwacht. In de eerste plaats vestigt hij de aandacht op de vermogensbehoefte. Hij voorziet een voortgaan van de tendentie, dat de vermogensbehoefte per eenheid produkt daalt. Aan de andere kant verwacht hij een stijgende behoefte bij de ondernemingen aan kapitaal-goederen. De brug tussen beide uitlatingen moet naar mijn mening worden gezocht in een expansie van de geautomateerd voortgebrachte produktie, waarbij aangetekend moet worden dat in vele gevallen de optimale bedrijfsomvang stijgt. Daarnaast moet — voor zover het de overgangperiode betreft — gerekend worden met vermogensverliezen op conventionele kapitaalgoederen, omdat de automatie vaak een integrale heroriëntering meebrengt op produkt en produktie. De hoge vaste kosten, de snelle economische veroudering van deze nog niet gestabiliseerde techniek maken het inderdaad aanemelijk dat "het risico van het ondernemen geaccentueerd zal optreden". Het is dan ook begrijpelijk dat Otten het belang van interne financiering, die zoals Treep het uitdrukte in zekere zin een structureel kostprijs-element is, en van "een gunstig klimaat op de vermogensmarkt om risicodragend vermogen aan te trekken", onderstreept. De opmerking van Otten:

"Het is verheugend dat de overheid in haar fiscaal beleid begrip heeft getoond voor deze facet van het ondernemersrisico" toont een grote mate van objectiviteit, al is het mijns inziens goed voor ogen te houden dat er staat "heeft getoond".

Over het werkgelegenheidsprobleem concludeert Otten dat dit niet zozeer in het numerieke dan wel in het kwalitatieve vlak ligt. Geen structurele werkloosheid dus, maar een herscholingsvraagstuk. Hij wijst er terecht op dat juist hier "een grote verantwoordelijkheid voor overheid, werkgevers en werknemers om deze ongewenste gevolgen zoveel mogelijk te voorkomen" ligt. En dat er nu nog tijd is "om ons gezamenlijk te beraden wat er kan en moet worden gedaan". Het is te hopen dat deze oproep niet die van een roepende in de woestijn zal zijn en dat uit gezamenlijk overleg een vruchtbaar resultaat zal worden geboren.

Aandacht verdient voorts zijn uitlating: "Vermoedelijk zal de automatie nog een aantal jaren een voor de gemeenschap weinig merkbare groei vertonen, waarna zij onherroepelijk haar plaats in de maatschappij zal gaan innemen". Het belang van een dergelijk Schumpeteriaans effect voor de conjunctuur behoeft weinig toelichting. Het onderstreept de noodzaak van de in de vorige alinea weergegeven oproep.

Minder duidelijk is de vraag beantwoord of de automatie de groei van de grote onderneming in automateerbare sectoren zal bevorderen. Een vraag die ik persoonlijk in bevestigende zin zou willen beantwoorden. Wel zijn er enkele opmerkingen in Otten's jaarrede aan te treffen die in dezelfde richting schijnen te wijzen, bijv. waar gezegd wordt: "Los van dit organisatiepatroon moge terzijde worden opgemerkt dat het in een groter geheel mogelijk is projecten tot ontwikkeling te brengen waarmee grote kosten en vele jaren zijn gemoeid, hetgeen kleinere eenheden zich nimmer kunnen veroorloven".

Het belangrijkste facet voor de automatie voor Philips acht Otten op dit moment de betekenis voor het leidinggevend element.

Hieraan besteedt hij dan ook de meeste aandacht. Hij onderstreept de voordelen van de decentralisatie. Omdat deze en centralisatie twee met elkaar in evenwicht zijnde krachten zijn, kan er geen centralisatie zonder decentralisatie zijn en andersom.

Naast de grote mate van zelfstandigheid der directies

De cijfers betreffende het binnenlands verbruik van sigaretten en shag gedurende de laatste jaren doen duidelijk zien, dat de shag terrein verliest. Voorts blijkt, dat de wel eens alarmerend genoemde toeneming van het sigarettenverbruik in niet onbelangrijke mate is gecompenseerd door de daling van het verbruik van shag. Voor de verklaring van het shagverbruik blijken zowel het reële loonpeil als de prijsverhouding van kerftabak en sigaretten van belang te zijn. Als gevolg van de uit de verhoging der omzetbelasting op sigaretten voortvloeiende prijsstijging nam het verbruik van sigaretten in 1958 af, terwijl dat van shag is toegenomen. Ook de omzet van pijp- en pruimtabak, die tot dan toe een voortdurende daling te zien had gegeven, is in 1958 gestegen. De uit de verhoging der omzetbelasting op sigaretten voor de Schatkist voortvloeiende totale bate kan worden geschat op rond f. 10 mln.

Het binnenlandse verbruik van shag en van sigaretten.

Nadat de rantsoenering van kerftabak en sigaretten medio 1949 werd beëindigd, vertoonde het verbruik van beide tabaksprodukten een tegengestelde ontwikkeling. Dat van sigaretten steeg tot 1958 voortdurend en in niet onbelangrijke mate, terwijl het omgekeerde gold voor het verbruik van kerftabak. Voor zover dit laatste shag betrof, kan er van een direct verband worden gesproken. Het afstappen van het verbruik van shag betekende immers in het algemeen een overgang op fabriekssigaretten. Voor een dergelijke verbruiksverandering zullen verschillende motieven zijn aan te voeren, zoals het uit de mode raken e.d. In wezen zal de verklaring echter voornamelijk moeten worden gezocht in de voortdurend stijgende koopkracht, die in deze jaren werd gerealiseerd. Slechts deze maakte

Sigaretten, shag en de fiscus

— zoals de later te vermelden vraagvergelijking bevestigt — de overgang naar de duurder fabrickssigaret mogelijk.

Het binnenlandse verbruik van sigaretten en shag a)
(1954 = 100)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
1. fabrieks-sigaretten .	73	76	85	91	100	108	119	121	118
2. shag-sigaretten . . .	120	108	109	106	100	92	85	84	93
3. totaal sigaretten . . .	88	87	93	96	100	103	107	109	110
4. fabriekssigaretten in pCt. van totaal sigaretten . . .	55	59	61	63	67	70	74	75	72

a) Voor de omrekeningen van shag in sigaretten werd de tijdens de rantsoenering geldende verhouding gehanteerd, t.w. 50 gram shag = 40 gram sigaretten.

(vervolg van blz. 424)

der hoofdindustriegroepen en het federatieve verband der over de gehele wereld verspreide Philips maatschappijen, een concerncentrale.

Naast de delegatie van beslissingen op het gebied van dagelijks bestuur, beslissingen in de centrale voor zover het gemeenschappelijk ondernemingsdoel in het geding is. Naarmate er meer vrijheid gegeven wordt, zullen de enkele algemene beleidsvoorschriften duidelijker moeten zijn en de controle op de naleving scherper. Hier speelt de automatie haar rol. Met behulp der informatieverwerkende apparatuur ontstaat de mogelijkheid tot betere communicatie, tot beter overleg, tot het beschikken over tijdige doeltreffende gegevens, tot verdere decentralisatie, tot betere controle van de centrale op de — voor de lokale onderneming — essentiële daden.

De automatie versterkt als het ware de onderlinge samenhang der afzonderlijke bedrijven.

Philips heeft daarom een Rekencentrum gesticht. Herinneringen worden gewekt aan de organisatie bij "Sylvania Electric Products". Teneinde een gedecentraliseerd produktie-apparaat te kunnen leiden heeft dit concern een nieuw

"data processing system" opgezet in Camillus. Hiermee zijn 74 bedrijfseenheden door middel van een particulier telex-net van bijna 20.000 km verbonden. Deze eenheden leveren de te bewerken gegevens aan de centrale, waar deze data over produktie, in- en verkoop, expeditie, financiële situatie etc. verzameld, gesorteerd en gecoördineerd worden, zodat de verantwoordelijke functionarissen zeer snel een duidelijk overzicht van het bedrijfsgebeuren ter beschikking staat. Het belang van dit Rekencentrum voor Philips kan nauwelijks worden overschat. Een dergelijke ontwikkeling, die op grotere schaal in het bedrijfsleven zal doordringen, heeft onmiskenbare gevolgen voor de interne organisatie en voor de administratieve opzet.

Bepaalde wolkenformaties duiden op een storm; zij worden waargenomen door degenen die ze zien, zij worden in hun betekenis onderkend door degene die geleerd heeft ze te interpreteren. Zo is het ook hier. Mogen de woorden van Otten doordringen bij alle betrokkenen, dat is overal waar industriële produktieprocessen hun belangrijke rol spelen.

Eindhoven.

J. BOSCH.

Deze cijfers vormen een duidelijke illustratie van het terreinverlies van de shag. Eveneens blijkt de wel eens alarmerend genoemde toeneming van het verbruik van sigaretten — zie de banderollecijfers voor fabriekssigaretten — in niet onbelangrijke mate te zijn gecompenseerd door de daling van het shagverbruik. T.o.v. 1950 is het verbruik van fabriekssigaretten in 1958 gestegen met 62 pCt., maar het totale verbruik van fabrieks- en shag-sigaretten met ca. 25 pCt.

Thans enige opmerkingen over de wijze, waarop deze cijfers werden bepaald. Het uitgangspunt was de banderollestatistiek voor sigaretten en voor kerftabak. Op beide reeksen werd voor de jaren 1954 en 1955 een correctie aangebracht. Vanaf begin 1955 werd de omzetbelasting niet meer bij de winkelier geheven maar bij de fabrikant. Deze verandering had bij de handel een toeneming van de voorraad gebanderolleeerde sigaretten en shag ten gevolge resp. geraamd op 0,2 mrd. sigaretten en 0,5 mln. kg kerftabak, zodat de banderollestatistiek voor 1954 een te hoog binnenlands verbruik aanwijst en voor 1955 een te laag.

Voor sigaretten werd het gecorrigeerde banderollecijfer maatgevend geacht voor het binnenlandse verbruik. Ten aanzien van de kerftabak moest het verbruik van shag afzonderlijk worden vastgesteld. Tot 1958 kon hiertoe worden gewerkt met de gegevens van de produktiestatistiek voor de tabaksverwerkende industrie van het C.B.S. Voor de hierin vermelde grote ondernemingen (25 of meer personen), die in 1957 tezamen 96 pCt. van de Nederlandse produktie van kerftabak verzorgden, wordt een specificatie gegeven van de verschillende soorten kerftabak, die aan het binnenland werden geleverd. De jaarlijks blijkende verhouding tussen shag en het totaal van de kerftabak werd nu representatief gesteld voor de verdeling van het banderollecijfer voor kerftabak.

Voor 1958 werd het binnenlandse verbruik van shag wegens het ontbreken van de produktiestatistiek op een andere wijze benaderd. Voor dat jaar was de produktie van shag en van het totaal van kerftabak bekend uit de produktieindices van het C.B.S. Rekening houdende met de in deze statistiek voorkomende samenstelling van de uitvoer van kerftabak in voorgaande jaren, kon het aandeel van shag in het totaal der gebanderolleeerde kerftabak worden benaderd. Deze verhouding werd nu toegepast op het jaarcijfer der banderollestatistiek voor 1958.

De factoren die het verbruik van shag bepalen.

Hieronder willen wij enige factoren noemen, die waarschijnlijk bepalend zijn voor het verbruik van shag:

1. Zoals reeds hiervoor werd opgemerkt, moet in de eerste plaats een verband worden gezocht tussen de voortdurende daling van het shagverbruik en de in deze jaren gerealiseerde stijging van het inkomen. Hierdoor wordt immers een toenemend verbruik van fabriekssigaretten mogelijk gemaakt;

2. Eveneens van belang is de prijsverhouding van shag en fabriekssigaretten. De eenzijdige prijsverhoging van sigaretten in 1958 veroorzaakte een verschuiving van fabrieks- naar shagsigaretten;

3. Mogelijk is ook het niveau van de nominale prijs van kerftabak van belang. De prijsverhoging in 1957 betrof zowel kerftabak als sigaretten. De prijsverhouding werd hierbij slechts in geringe mate gewijzigd, terwijl de mutatie

van het verbruik anders was dan in voorgaande jaren. De toen gebruikelijke mutatie werd in 1957 slechts in verzwakte mate voortgezet. Mogelijk kan dit echter ook verklaard worden uit de bestedingsbeperking.

Met een berekening van de vraagvergelijking kan de invloed van de verschillende vraagbepalende factoren worden benaderd. Hierbij blijken zowel de invloed van het reële loonpeil als de prijsverhouding van kerftabak en sigaretten van belang te zijn. De regressiecoëfficiënten — die in dit geval ten naaste bij gelijk zijn aan de elasticiteit — bedragen voor het loonpeil — 1,05 en voor de genoemde prijsverhouding — 2,03.

De meest bevredigende lineaire vraagvergelijking voor kerftabak is:

$$V_{sh} = -1,05 L - 2,03 \frac{P_k}{P_s} + 406,54 \quad (R = 0,99)$$

(0,22) (0,74)

V_{sh} = volume-index van shagverbruik per hoofd.
 L = index loonsom per werknemer in bedrijven, gedeeld met de kosten van levensonderhoud, incl. A.O.W.

P_k en P_s = resp. index van de gemiddelde prijs van kerftabak en van sigaretten.

Periode van berekening: 1951 tot en met 1958.

De recente belastingmaatregelen.

De jongste prijsstijging van sigaretten in februari 1958 werd veroorzaakt door een verhoging van de omzetbelasting van 5 pCt. op 7 pCt. Dit betekende eveneens een verhoging van de nominaal verschuldigde accijns, aangezien deze een percentage uitmaakt van de kleinhandelsprijs. Welke uitwerking had deze prijsverandering nu op het verbruikspatroom?

Voor de zwaar belaste sigaretten — thans 69 pCt. — verminderde het binnenlandse verbruik, terwijl bij onveranderde prijzen een stijging waarschijnlijk zou zijn geweest. Hiertegenover nam het verbruik van de slechts met 45 pCt. belaste shag en ook dat van pijptabak toe. Ook hiervoor was bij een niet gewijzigde sigarettenprijs een omgekeerde ontwikkeling waarschijnlijk geweest. De vraag mag nu worden gesteld of deze belastingmaatregel inderdaad tot een toegenomen belastingopbrengst heeft geleid.

Voor de berekening van het betreffende effect is zowel voor shag als voor sigaretten het binnenlandse verbruik benaderd, zoals dit bij een onveranderde sigarettenprijs in 1958 tot stand zou zijn gekomen. Hiertoe werd de gemiddelde sigarettenprijs bij onveranderde belasting gelijkgesteld aan de gemiddelde banderolleprijs gedurende het tweede halfjaar 1957 (in maart 1957 onderging deze prijs eveneens een verhoging). Voor shag kon het theoretische verbruik worden benaderd met de eerder gegeven regressiecoëfficiënt, die betrekking heeft op de prijsverhouding van kerftabak en sigaretten.

Voor de bepaling van het theoretische verbruik van sigaretten zou de mutatie van het shagverbruik kunnen worden omgerekend in fabriekssigaretten. Een dergelijke benadering omvat echter slechts één facet van de vermindering van het sigarettenverbruik. De hogere prijs kan immers ook geleid hebben tot een vermindering of een staken van het roken van fabrieks- plus shagsigaretten, c.q. het overgaan op een pijp. Daarom is voor de benadering van het sigarettenverbruik bij een onveranderde prijs een afzonderlijke vraagvergelijking opgesteld. De regressiecoëfficiënt bedraagt voor het reële loon + 1,24 en voor de prijsverhouding van kerftabak en sigaretten + 1,61.

Voor sigaretten luidt de vraagvergelijking als volgt:

$$V_s = 1,24 L + 1,61 \frac{P_k}{P_s} - 186,1 \quad (R = 0,995)$$

(0,09) (0,58)

V_s = volume-index sigarettenverbruik per hoofd.

Voor omschrijving L , P_k en P_s zie onder kerftabak.

De berekening betreft de jaren 1951 tot en met 1958.

Bij toepassing van deze regressiecoëfficiënten blijkt nu het werkelijke verbruik van shag in 1958 12 pCt. hoger en van sigaretten 7,3 pCt. lager te zijn geweest, dan bij een ongewijzigde sigarettenprijs waarschijnlijk zou zijn gerealiseerd. Wanneer de verandering van het verbruik van shag wordt omgerekend tot sigaretten, maakt dit slechts 4,7 pCt. uit van de in 1958 verbruikte fabriekssigaretten. Hiermee wordt duidelijk, dat ook op andere wijze op de prijsverhoging van sigaretten is gereageerd. Dit blijkt ook uit het omzetverloop van pijp- en pruimtabak. Tot 1958 vertoonde dit een voortdurende daling, terwijl 1958 een toeneming laat zien.

Met de bovenstaande gegevens kan worden berekend in hoeverre de verhoging van de omzetbelasting op sigaretten een bate heeft betekend voor de Schatkist. Voor shag veroorzaakte deze maatregel een toegenomen omzet en een daarmee corresponderende stijging van de belastingopbrengst van ca. f. 6 mln. Ook voor sigaretten was er ondanks het gedaalde verbruik sprake van een gestegen belastingopbrengst en wel met ca. f. 3 mln. Dit is toe te schrijven aan het hogere belastingpercentage en aan de gemiddeld hogere prijs waarover deze belasting werd geheven. Rekening houdende met het gestegen verbruik van pijptabak mag de totale bate voor de Schatkist van de verhoogde omzetbelasting op sigaretten in 1958 op rond f. 10 mln. worden gesteld.

's-Gravenhage.

Drs. J. AMELUNG.

BOEKBESPREKINGEN

Richard A. Musgrave and Alan T. Peacock: Classics in the theory of public finance, MacMillan & Co. Ltd., London-New York 1958, XIX en 244 blz., geb. 30 sh.

In hun voorbericht tot deze bundel rechtvaardigen de samenstellers de uitgave daarvan met een verwijzing naar de verwaarlozing, in de Angelsaksische literatuur, van de continentale discussies op het gebied van de publieke financiën van de 40 jaar rond de eeuwwisseling, en met de wenselijkheid dit „largely forgotten work” onder de aandacht van de Engels sprekende beoefenaars van deze wetenschap te brengen. Het initiatief — van de International Economic Association — verdient de grootste waardering: ten slotte zijn het, in onze steeds kleiner wordende wereld, telkens weer dezelfde of overeenkomstige problemen waarmede in de verschillende landen wordt geworsteld, en wij mogen ons de verspilling van intellect en energie niet meer veroorloven, die een gevolg is van een onvoldoende samenwerken en samendenken in internationaal verband. Maar voor een vruchtbaar internationaal samendenken is het in de eerste plaats nodig, dat bestaande taalhindernissen worden overwonnen, wat hier dus wordt gedaan door een aantal „klassieke”, in andere talen geschreven, beschouwingen in een Engelse vertaling aan te bieden. En voor de recensent wordt dan de belangrijkste vraag, hoe de gemaakte keus moet worden beoordeeld.

Men kan de door de samenstellers gesignaleerde kloof zien — zoals zij in hun voorbericht deden — als een tegenstelling tussen continentaal en Anglo-Amerikaans denken. Wie de literatuur op het gebied van overheidsfinanciën en belastingheffing van de laatste halve eeuw overziet, zal echter sterker worden getroffen door een andere tegenstelling, nl. die tussen de opvattingen van vóór de grote depressie van de dertiger jaren en die van nadien: een tegenstelling die, wat Nederland betreft, het duidelijkste blijkt wanneer men de preadviezen over de algemene beginselen van de belastingheffing, die de Vereniging voor Belastingwetenschap in 1929 liet uitbrengen, vergelijkt met die van 1949. Overigens staan de beide tegenstellingen niet los van elkaar; de preadviezen van 1929 gaven een typisch continentale benadering van de problemen naar de traditie van die tijd, die van 1949 stonden sterk onder de invloed van de toen jongste Anglo-Amerikaanse opvattingen. Zo mag in elk geval worden geconstateerd, dat de continentale leer der financiën zich niet heeft schuldig gemaakt aan de zelfgenoegzaamheid van haar Angelsaksische zuster. Zelfs mag de vraag worden gesteld of zij de moderne Angelsaksische theorieën niet al te zeer met huid en haar heeft ingeslikt, daarbij de waardevolle resultaten verwaarlozend, waartoe eigen studie in het verleden had geleid. Het is deze overweging, die de verschijning van dit boek ook voor ons belangrijk maakt, los van de vertalingen, die voor ons slechts ten dele — nl. voor zover het Italiaanse schrijvers betreft — van belang zijn. Voor een Nederlander is het zelfs een wat vreemde gewaarwording, Duitse en Franse beschouwingen — en zelfs een Nederlandse — opeens in een Engelse vertaling te zien verschijnen, al blijft de verzameling, in één band, van een aantal uiteenlopende en meestal niet direct bij de hand zijnde, studies op zichzelf een groot voordeel.

Want in de moderne „fiscal theory” is — ook de samenstellers wijzen daarop in de voortreffelijke inleiding, die zij aan het boek deden voorafgaan en waarin zij een overzicht geven van de ontwikkeling van de denkbeelden van de desbetreffende periode — de aandacht wel héél sterk geconcentreerd op het effect van de „fiscal policy” op het peil van inkomen, werkgelegenheid en prijzen. Deze economische consequenties nu zijn allerbelangrijkst, en wie daaraan zou willen voorbijgaan ziet essentiële elementen van overheidsfinanciën en belastingheffing over het hoofd. Maar het is onjuist te denken, dat de leer der openbare financiën een onderdeel is van de economie. De economie is integendeel in haar verhouding tot de leer der openbare financiën niet meer dan een — zij het zeer belangrijke — hulpwetenschap van de leer der financiën, die zelf veel verder reikt en die mede sterke staatkundige, politieke, rechtsfilosofische en sociologische elementen omvat. En nu zeg ik niet dat deze elementen steeds duidelijk tot hun recht kwamen in de „klassieke” continentale beschouwingen, die, in vertaling, in deze bundel zijn opgenomen. Zelfs wordt daarin herhaaldelijk een niet-economisch, want staatkundig of levensbeschouwelijk, uitgangspunt binnengesmokkeld of als vanzelfsprekend verondersteld zonder het uitdrukkelijk als zodanig te herkennen. Maar de aard van de probleemstelling heft deze beschouwingen toch uit boven de nuchtere „vak-economie”, waarin de hedendaagse „fiscal policy” wel eens dreigt te verzanden. Centraal staat nl. de belangstelling voor de vraag naar de rechtvaardige verdeling van de belastingdruk en — speciaal in de zgn. prestatietheorie of belangentheorie — naar de grenzen van de belastingheffing. De vraag van de rechtvaardigheid

van de belastingheffing is echter geen economisch, doch een ethisch of zo men wil een rechtsfilosofisch vraagstuk; de vraag naar de toelaatbare grenzen van de belastingheffing heeft economische aspecten, doch is er in de eerste plaats een van staatkundige aard. Persoonlijk acht ik de prestatietheorieën filosofisch onhoudbaar, ook in haar „moderne” vorm (*Wicksell-Lindahl*). Dit neemt niet weg, dat een hernieuwde bezinning op de toelaatbare grenzen van de belastingheffing nuttig kan zijn in een situatie als die waarin de Westerse wereld zich vrij algemeen schijnt te bevinden, te weten dat de plannen tot nieuwe of verhoogde overheidsuitgaven weliger tieren dan ooit, zonder dat evenwel de bereidheid tot betalen daarmee gelijke tred heeft gehouden. Bovendien geven althans enkele van de „classici”, waarvan stukken zijn opgenomen (met name *Wagner* en *Goldscheid*), aanknopingspunten voor een beschouwing van de belastingheffing als factor in de structurele, resp. sociologische ontwikkeling van onze samenleving, een gezichtspunt dat in de moderne Anglo-Amerikaanse „fiscal theory” — die zich in het bijzonder op de conjuncturele problematiek richt — eveneens onvoldoende tot zijn recht komt. En dat de rechtvaardigheid van de belastingheffing een eigen waarde heeft naast het vraagstuk van de verdeling van de belastingdruk op overwegingen van nuttigheid, behoeft geen betoog.

Wat ten slotte de keuze van de opgenomen stukken betreft hebben de samenstellers een bijzonder gelukkige hand gehad. De ontwikkeling van de moderne prestatietheorieën kan volledig worden gevolgd aan de hand van de belangrijkste geschriften van hun aanhangers, van *Mazzola* en *Sax* tot *Wicksell* en *Lindahl*. Het beroemde artikel van *Edgeworth* van 1897, *The pure theory of taxation*, is opgenomen, als enig artikel dat reeds eerder in de Engelse taal werd gepubliceerd. *Adolf Wagner*, *Lorenz von Stein*, *Von Wieser* en *Ritschl* hebben hun plaats gekregen. *Leroy-Beaulieu* ontbreekt niet. Voor de Nederlandse lezer wellicht het interessantst zijn de beschouwingen van Italiaanse schrijvers, die ons het meeste taalmoeilijkheden plegen te geven: behalve *Mazzola* ook *Pantaleoni*, *Montemartini*, *Barone*. Van de werkelijk groten van deze periode is er geen vergeten: van de opgenomen gedeelten zou ik niets willen missen. Wat werd opgenomen geeft een voortreffelijk overzicht van wat dit tijdvak van levendig en enthousiast onderzoek aan belangrijks heeft opgeleverd; een voortreffelijk overzicht niet in het minst vanwege de twee schrijvers van wie een stuk werd opgenomen en die ik nog niet vermeldde: *Cohen Stuart* en *Goldscheid*. *Cohen Stuart*, onze landgenoot, wiens dissertatie van 1889, getiteld „Bijdrage tot de theorie der progressieve inkomstenbelasting” thans ook buiten onze grenzen de ruime belangstelling kan gaan ontmoeten die zij verdient; *Rudolf Goldscheid*, veel omstreden figuur, gewaardeerd door de een, verguisd door de ander, verdediger van de wetenschappelijke noodzakelijkheid van een zelfstandige „Finanzsoziologie” en van de politieke eis van een „Reappropriation des Staates”. Men mag het met de inhoud van zijn politieke conceptie niet eens zijn, de wijze waarop hij de nadruk heeft gelegd op het staatkundige (politieke karakter) van onze laatste beslissingen op het gebied van publieke financiën en belastingpolitiek, geeft hem recht op een plaats in deze bundel, die immers niet alleen maar een historische documentatie betreffende een bepaalde afgesloten periode wil zijn, maar bovenal een aansporing om tijdelijk vergeten probleemstellingen weer aan te vatten, die, in een verantwoorde synthese met die van onze hedendaagse „fiscal

policy”, de leer der openbare financiën nieuwe perspectieven kunnen openen. En met de samenstellers van dit boek ben ik ervan overtuigd, dat zij voor het verschijnen daarvan — zoals het voorwoord dit uitdrukt — een voor de gehele Westerse wereld, en ook voor ons land, „appropriate moment” hebben uitgekozen, terwijl ik voor de inhoud, zoals gezegd, de grootste waardering heb.

Wassenaar.

H. J. HOFSTRA.

Jan Tinbergen: The design of development. The Economic Development Institute, International Bank for Reconstruction and Development. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1958, 99 blz., \$ 2,50.

Tinbergen heeft zijn grote gave om ingewikkelde en moeilijke zaken met grote eenvoud uit te leggen, in dit kleine boekje in hoge mate moeten en kunnen ten toon spreiden. De directeur van het Economic Development Institute, Michael Hoffman, zegt in zijn voorwoord, dat het de bedoeling is deze en andere publikaties van nut te doen zijn voor hen, die verantwoordelijke posities bekleeden in de minder ontwikkelde landen, welke lid zijn van de Internationale Bank. Het boekje heeft zeker ook de bedoeling om een aantal misverstanden, die niet alleen in kapitaalarme landen heersen, op te helderen en weerstanden tegen de hulpmiddelen, die nodig zijn om economische groei te bereiken, te verminderen.

De woorden „policy” en „programming”, zelfs „general programming” worden veel gebruikt; het woord „planning”, waar Amerikanen moeite mee hebben, zelfs als het buiten hun land gebeurt, wordt zo veel mogelijk vermeden. Het proces van programmering wordt instructief behandeld, beginnend met de macro-economische grootheden, daarna micro-economisch uitgewerkt, en ten slotte getoetst aan de methodiek om de verschillende projecten, waaruit een harmonisch programma bestaat, op hun groei-effect te waarderen. De evenwichtigheid van het programma blijkt uit het feit, dat de uitvoering niet de beschikbare middelen te boven gaat en de schaarse produktiefactoren volledig zijn gebruikt.

De schrijver belijdt zijn voorkeur voor een vorm van ontwikkeling, waarin de overheid bepaalde investeringen, zoals in transport, elektrische kracht en opvoeding doet, maar door geschikte methoden in hoofdzaak de particuliere sector prikkelt tot zelfwerkzaamheid. Hoe men particuliere investeringen kan stimuleren, wordt uitvoerig beschreven; alleen als dat niet helpt (blz. 63) mag men „andere wegen bewandelen”, in casu meer publieke activiteit entameren. Natuurlijk is de praktijk, ook bij de leningen die de Bank verstrekt, dat publieke financiering uitermate belangrijk is. Daarop volgen echter krachtige argumenten vóór een verstandig gebruik van het middel: publieke activiteit voor het bereiken van het doel: economische ontwikkeling.

Het gebruik van „rekenprijzen” in plaats van marktprijzen voor relatief overvloedige en relatief schaarse produktiefactoren wordt zeer lucide uitgelegd en het is een vondst om bepaalde subsidies en belastingen, die vaak nodig zijn, maar door buitenlandse adviseurs en geldschietters met lede ogen worden aangezien, te behandelen als een middel om de particuliere beleggers het begrip „rekenprijzen” aan den lijve te doen voelen.

Intussen is het gegeven voorbeeld — een wegenproject in Nederland (blz. 44) — weinig sprekend, omdat drastische wijzigingen in de rekenprijzen voor import en loon (100 : 100 en 130 : 50) de inkomsten/kostenverhouding slechts verandert van 2,61 tot 2,51. Dat is een zo klein verschil, dat het bij een onoverzichtelijke toekomst binnen de foutenmarge valt.

Het woord „design” in de titel is duidelijk tweeslachtig: gemaakt ontwerp en gevonden patroon. De „design”, de bedoeling van de auteur te ontdekken in verschillende hoofdstukjes, maakt het lezen tot een waar genot. Het is te hopen, dat het boekje veel gebruikt zal worden, aangezien daarmee de ontwikkeling zowel als de methode tot ontwikkeling van de arme landen zal zijn gediend.

's-Gravenhage.

E. DE VRIES.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

De Stichting Universitair Centrum voor Bestuurswetenschappen in de vier noordelijke provincies organiseert te Leeuwarden in het Provinciehuis op donderdag 11 juni a.s. een voor alle belangstellenden toegankelijke academische dag, gewijd aan de financiële zelfstandigheid der gemeenten.

Programma:

- 11.00 Opening
- 11.15 Inleiding door Prof. Dr. J. Pen, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen.
- 11.50 Inleiding door Prof. Dr. D. Simons, buitengewoon hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam
- 12.30 Pauze
- 14.00 Inleiding door de heer J. Buitier, afdelingschef ter provinciale griffie van Groningen
- 14.40 Inleiding door de heer G. H. Kuperus, burgemeester van Heerenveen
- 15.15 Theepauze
- 15.45 Discussie
- 17.00 Sluiting.

Aan belangstellenden kunnen op aanvraag aan voornoemd Centrum, Oude Ebbingestraat 34, Groningen, tel. 35229, tevoren de punten worden medegedeeld, welke in discussie worden gesteld.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op 22 mei is de nieuwe kasreserveperiode begonnen. Zoals niet ongebruikelijk is, veroorzaakte dit een zekere mate van krapte op de geldmarkt. Veelal streven de banken er immers naar, om in het begin van de periode het tegoed bij De Nederlandsche Bank boven het peil van het verplichte saldo te brengen, zodat naderhand meer speelruimte wordt verkregen. Behalve deze „seizoensfactor” schijnt nog van een andere verandering invloede sprake te zijn geweest: de Bank voor Nederlandsche Gemeenten zou als vrager van kasgeldlenen aan de markt zijn. Tijdelijk kan dit de geldmarkt inderdaad minder ruim maken; zodra de B.N.G. evenwel de opgenomen gelden doorgeeft aan de gemeenten, en deze laatste hierover disponeren, wordt deze verkrapping normaliter ongedaan gemaakt. Dit is weliswaar niet het geval als de gemeenten bij D.N.B. in het krijt staan en de opbrengst van de leningen gebruiken voor schuldaflossing maar een dergelijke constellatie doet zich thans niet voor.

Voor het eerst in geruime tijd heeft zich in de deviezenvoorraad in handen van D.N.B. weer een flinke stijging voorgedaan: in de week eindigend per 19 mei vond een toeneming met ruim f. 30 mln. plaats. Dat de deviezenreserves lange tijd op één niveau zijn gebleven kan niet worden verklaard uit de ontwikkeling van de handelsbalans: het tekort hierop is in de eerste vier maanden van 1959 f. 140 mln. geweest, d.i. f. 16 mln. minder dan in de dienovereenkomstige periode van 1958. Evenmin krijgen men de indruk dat een andere deviezenbron (de verkoop van effecten naar het buitenland) in de verstreken maanden van 1959 opdragingsverschijnselen heeft vertoond. De verklaring voor de vertraging in de groei der deviezenreserves moet eerder in verband worden gebracht met het feit, dat de banken trachten te profiteren van het hogere renteniveau in het buitenland. Blijkens gegevens van D.N.B. zijn de „vorderingen met deviezenkarakter” die de handelsbanken op het buitenland hebben, in maart met f. 119 mln. gestegen; voor het 1e kwartaal 1959 bedraagt de stijging f. 353 mln. De mogelijkheid in het buitenland een aantrekkelijke rente te maken, heeft het bankwezen er klaarblijkelijk van weerhouden, de deviezen waarover zij de beschikking krijgen aan D.N.B. af te dragen.

De kapitaalmarkt.

20 mei was de laatste dag waarop op de $4\frac{1}{4}$ pCt. 25-jarige staatslening, emissiekoers $98\frac{1}{4}$, kon worden ingeschreven. Houders van ruim f. 790 mln. nominaal van de 3 pCt.-lening 1962/64 hebben van hun recht gebruik gemaakt tot omwisseling in de nieuwe lening over te gaan. Wat betreft de gegadigden die in contanten zullen betalen, deze hebben voor f. 957 mln. ingeschreven. De Minister van Financiën heeft, gezien deze overweldigende belangstelling, het bedrag van het desbetreffende gedeelte van de lening vastgesteld op f. 400 mln.; het stond de bewindsman n.l. vrij het (minimaal) gevraagde bedrag ad f. 200 mln. te verhogen. In totaal zal de lening dus ruim f. 1.190 mln. groot zijn, d.w.z. groter dan de 3 pCt.-lening 1962/64, waarvan f. 1.069 mln. (althans tot 1 juli, de stortingsdatum) uitstaat.

In menig opzicht mag dit resultaat een groot succes worden genoemd. In de eerste plaats is de Staat er, nog vóór het midden van het jaar, in geslaagd f. 800 mln. in contanten op te nemen (in januari werd eveneens f. 400 mln. geplaatst), zodat het doel dat de Regering zich blijkens de Miljoenennota voor geheel 1959 heeft gesteld reeds thans is verwezenlijkt. In de tweede plaats is ook de „operatie consolidatie” geslaagd, daar van de kortlopende 3 pCt.-lening 1962/64 (maximale looptijd 5 jaar) in één klap ca. $\frac{3}{4}$ in een 25-jarige lening is omgezet. Voor de Amerikaanse Minister van Financiën, die noodgedwongen vervallende langlopende leningen door kortlopend schatkistpapier moet vervangen, is dit wel een ontwikkeling om van te waterstanden.

Een schaduwzijde is evenwel dat de nieuwe lening de eerste dagen van verhandeling met een disagio van ca. $\frac{1}{4}$ pCt. werd verhandeld. Men is er dus bij het majoreten van de inschrijvingen van uitgegaan dat de „contante tranche” van de lening lager zou gaan vallen dan in feite geschied is. Voor zover dit disagio een verschijnsel van korte duur is, betekent het slechts een verlies voor degenen die overmatig gemajoreerd hebben, al dan niet premiejagers. Naarmate het disagio langer aanhoudt zou kunnen blijken dat het klimaat voor het plaatsen van nieuwe leningen — bijv. door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten —

is achteruitgegaan. In zoverre zou men dan kunnen zeggen dat de Minister door het bedrag dat voor inschrijving in contanten beschikbaar is op f. 400 mln. te stellen, te zeer getracht heeft het onderste uit de kan te halen.

De verslagweek is weer rijk geweest aan berichten over in het buitenland opgerichte beleggingsfondsen die zich geheel of ten dele op belegging in Europese fondsen toelagen. Ons land neemt in zoverre een unieke plaats in, dat hier duidelijk van een tendentie tot concentratie sprake is. Nadat begin 1959 de beleggingsdepots Internationale Belegging, Belegging Nederland en de verwante depots door Interunie zijn overgenomen, is thans aan de houders van depotfractiebewijzen Springbokken en Bison het aanbod gedaan, deze stukken om te wisselen in aandelen van de beleggingsmaatschappij Robeco. Hiermede zullen dus opnieuw twee beleggingsfondsen die niet in N.V.-vorm zijn georganiseerd, van het tapijt verdwijnen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	15 mei 1959	22 mei 1959
Algemeen		255	291	291
Internat. concerns		375	427	425
Industrie		174	208	211
Scheepvaart		151	145	149
Banken		138	168	165
Indon. aand.		103	121	121
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 170,20	f. 167,45*	
Unilever	452	582½	562¾	
Philips	493¾	656	638**	
A.K.U.	262	321½	313½*	
Kon. N. Hoogovens	341	510	497	
Van Gelder Zn.	193	230	238	
H.A.L.	158½	149	154	
Amsterd. Bank	253½	289	284½	
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	141¾	141¾	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	59¾	64¼	64¾	
3½ pCt. 1947	90½	93½	93	
3¼ pCt. 1955 I	87½	89¾	88¼	
3 pCt. Grootboek 1946	88¾	90½	90¼	
3 pCt. Dollarlening	90¼	92½	92	
4½ pCt. Nederland 1958	99½	101½	100½	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90¼	94	94¼	
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	91½	87	87¼	
2½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	94¾	92½	
3½ pCt. Philips 1948	95	97	97	
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	90	88¼	
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	111½	111½	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde Dow Jones Industrials	588	635	635	

* ex dividend.
** ex bonus.

M. P. GANS.

vacatures

UITGEVERIJ
HET SPECTRUM N.V.

te Utrecht zoekt een.

**CHEF ADMINISTRatieve
ORGANISATIE**

Hij krijgt de leiding over enkele administratieve afdelingen (10-15 personeelsleden) en draagt de verantwoordelijkheid voor een juiste en onderling goed afgestemde opzet van de administratieve organisatie van het bedrijf. De aard van de werkzaamheden in de aan hem toevertrouwde afdelingen maakt nauwkeurigheid en een vlot werktempo noodzakelijk. De verzorging van de administratieve methodieken, richtlijnen en voorschriften brengt hem in geregeld contact met functionarissen van andere afdelingen. Vakopleiding op middelbaar niveau is noodzakelijk; ervaring in een soortgelijke functie is vereist. Leeftijd niet beneden 30 jaar. Kandidaten zullen eventueel worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met volledige inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto voor 8 juni a.s. aan de **Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek**, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 70484.

*U reageert op annonces in „E.-S.B.“?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

**Bij de Centrale Directie
van het Staatsbedrijf
der PTT**

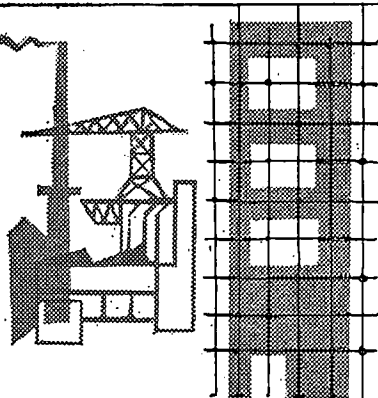
is vacant de positie van

**hoofd van de Centrale
Afdeling Statistiek**

Salarisgrenzen, afhankelijk van ervaring, van
± f 14.000,- tot ± f 18.000,- per jaar.

Economen met wiskundige en statistische ervaring, dan wel statistici met economische praktijk, die belangstelling hebben voor deze functie, worden verzocht hun sollicitatie te richten aan de hoofd-directeur Financiële en Economische Zaken, Centrale Directie der PTT, Kortenaerkade 12 te 's-Gravenhage.

**een
goede
belegging**

- Onze beleggingsmaatschappij biedt U de voordelen verbonden aan het bezit van een deskundig beheerde aandelen-portefeuille.
- Ons doel is voor onze deelhebbers een aantrekkelijk rendement te verwerven en hen te doen delen in de goede kansen, die de ontwikkeling van het bedrijfsleven kan bieden.

Vraagt Inlichtingen bij Uw bankier of Uw commissair in effecten of bij de

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Westersingel 84 - Rotterdam

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

Bij het secretariaat van de

Koninklijke Nederlandse Zuivelbond F.N.Z.

V. d. Spiegelstraat 16 - 's-Gravenhage

kunnen worden geplaatst:

a. Een medewerker voor internationale aangelegenheden

De taak waarmede deze functionaris zal worden belast, zal in hoofdzaak verband houden met internationale zuivelproblemen in het kader van de Euromarkt. Gevraagd wordt een afgestudeerd econoom, die zo mogelijk reeds enige ervaring heeft op internationaal niveau, bij voorkeur in de landbouw. Gegadigden moeten zich vlot van de moderne talen, zowel in woord als geschrift, kunnen bedienen.

b. Een economisch medewerker

De taak van deze functionaris zal voor een groot deel bestaan uit het bestuderen van economische problemen aangaande de consumptiemelkvoorziening in Nederland en het uitbrengen van adviezen hierover, zowel binnen het secretariaat als aan de bedrijven.

Gevraagd wordt een representatieve kracht, liefst uit agrarisch milieu, met een academische opleiding (economie of landbouwkunde met als keuzestudie economie), die zich aangetrokken voelt tot bovengenoemd onderwerp.

Enige ervaring in de zuivelindustrie strekt tot aanbeveling.

c. Een medewerker voor arbeids-aangelegenheden

Deze functionaris zal worden belast met werkzaamheden betrekking hebbend op de c.a.o.-aangelegenheden en de Bedrijfsvereniging voor de Zuivelindustrie.

Hij zal contacten moeten onderhouden met de coöperatieve zuivelbedrijven en diverse organisaties op sociaal terrein. Voor deze functie is naast tact en inzicht, een levendige belangstelling nodig voor arbeidsproblemen.

Gevraagd wordt een representatieve kracht, zo mogelijk met enige ervaring op sociaal terrein en in de zuivelindustrie. Leeftijd minstens 30 jaar.

Sollicitatiebrieven met volledige inlichtingen over personalia, opleiding enz. vergezeld van een recente pasfoto, worden ingewacht bij bovenstaand secretariaat.

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

PENSIOEN-RISICO

biedt een nieuwe verzekering van weduwenpensioen.

De algemene weduwen- en wezenwet geeft in vele gevallen een weduwe slechts gedurende een korte periode recht op een wettelijke uitkering. Pensioen-Risico stelt voor werkgevers de mogelijkheid open een tijdelijk weduwenpensioen van f. 1326,- per jaar voor de echtgenoten van hun werknemers te verzekeren, ingaande zodra de wettelijke uitkering wordt gestaakt en eindigende uiterlijk bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

De premie voor deze verzekering is verschuldigd tot de 50-jarige leeftijd van de echtgenote van de verzekerde werknemers bedraagt: f. 15,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering wordt beëindigd bij hertrouw van de weduwe; f. 25,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering bij hertrouw blijft doorlopen of wordt toegekend, omdat de wettelijke uitkering wegens hertrouw wordt beëindigd.

machinebreuk- verzekering

Voorlichting en service
door een Nederlands bedrijf
met 60 jaar ervaring.

PROVIDENTIA

N.V. ALGEMEENE
VERZEKERING-MAATSCHAPPIJ
PROVIDENTIA

AMSTERDAM-C.
HERENGRACHT 376
TELEFOON 222120

vacatures

Middengrote chemisch georiënteerde industrie
in het westen des lands met dochterbedrijven in
binnen- en buitenland zoekt

hoofd van de interne accountantsdienst

Deze functionaris dient de begroting, de kostenbeheersing en de resultatenanalyse alsmede de interne accountantscontrole te verzorgen.

Voor deze functie komen in de eerste plaats in aanmerking gegadigden met N.I.V.A.- of V.A.G.A.-bevoegdheid, die bij voorkeur werkzaam zijn geweest in dienst van een goed georganiseerd industrieel-commercieel bedrijf.

Ook kunnen in aanmerking komen gegadigden, die praktijkervaring in een soortgelijke functie hebben, doch in plaats van een accountantsbevoegdheid over zodanige theoretische opleiding en tevens zodanige aanleg beschikken dat zij eventueel later een andere vooraanstaande functie binnen het bedrijf zouden kunnen vervullen.

Brieven aan Advertentiebureau De Bussy, Rokin 62, Amsterdam, onder nr. XF 997.